

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De Dispositione Et Partibvs Orationis. Liber Sextvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

DE
DISPOSITIONE
ET PARTIBVS
ORATIONIS.

LIBER SEXTVS.

Eius dignitas.

CAPVT PRIMVM.

*Dispositio-
nis excel-
lentia.*

T ingenij fontes inuentio, sic iudicij dispositio recludit, qua nulla virtus ad pulchritudine orationis aptior, concinniorve reperiri potest; vt à qua omnis concinnitas, & præcipuus emergit in structura decor: Neque enim, vt ait Quintilianus, quanquam fuis omnibus mēbris, statua sit, nisi collocetur: & si quam in corporibus nostris, aliorumve animalium partem permutes, atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen. Et artus etiam leuiter loco moti perdunt, quo viguerunt vsu: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Nec mihi videntur errare, qui ipsam naturam stare ordine putant, quo confuso peritura sunt omnia: sic oratio carens hac virtute tumultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohereat sibi, multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans, nec initio, nec sine proposito casum potius quam consilium sequatur. Hac ille.

*Natura
sua per or-
dinem,
Ordo.*

Ex quibus multorum huius temporis scriptorum imperitiam redarguas, qui præferui-

do quodam ingenij calore accingunt se ad scribendum, antequam quid velint, aut quomodo secum fuerint meditati.

Quamobrem toto orationis cursu videas volentem stylum, & ludibundum, qui in aëre vndique flosculos aucupatur, solidæ rationis parum, aut nihil habet. Destituitur enim iudicio, quæ pars est eloquentiæ optima, ac per totum corpus sermonis æquabiliter diffusa: huius pondere subsultans leuitas firmatur, imperfecti ingenij foetus veluti lambuntur, & formantur, omnis denique ratio, ac cultus enitescit.

Stylus volans & ludibundus.

De prudentia Dispositionis, & iudicio.

CAPVT II.

PRIMÆ partes dispositionis sunt ex ampla rerum copia, quas siue lectio auctorum suggererit, siue fons ingenij profuderit, pauca, & præclara seligere. Vehementer enim errant (quod superius docui) qui in eo decus eloquentiæ situm existimant, si quàm maximè prolixas orationes habeant, & nihil eorum, quæ ordo,

*Dispositio-
nis prima
pars dele-
ctus.*

*Prolixa ora-
tiones fugi-
quæ ordo,*

Gg 2

quæ excogitantur, aut inuenerint omittant: ex qua cupiditate fit, vt non modo communia, sed aliena quæque, & frigida amplificationis desiderio intrudant. Vt enim Macedonum Phalanx ex modico, sed lectissimo militum numero confata, suis præsidio, hostibus exitio fuit. Contra verò innumerabiles Darij copiarum suis ipsa viribus distractæ, atque laceratæ, non tam adiumenta virtutis, quam impedimenta exercitus censebantur. Ita profecto in orationibus euenit, quæ breues, ac substructæ lectis rebus, ac rationibus instructæ sunt, longè acrius percussunt animos: contra longæ, fluctuantes, confusæ, pondus & ictum non habent.

Sedeat igitur in dispositionis limine iudicium, tanquam Regius Censor, qui inuenta omnia maturius examinet, aliena repudiet, negligat communia, rara, si non ad rem fuerint, non grauatè relinquat, eligat pulchra, neruosa, florida, & quod maximum est, recta ad rem collineantia. Multa enim per sepe dicuntur fucata, quæ apud imperitos alicuius gratiæ lenocinio se insinuant: At si à grauius viris excutiantur, vel modicè pertractentur, statim quasi leuiculi flores in manibus emarcescent. Contra, quæ sunt acriter excogitata, & prudentissimo ingenij examine selecta, minus habent simulatæ venustatis, plus ponderis, & intelligentiæ, ideoque accuratius instruant, ac delectant diutius.

De triplici dispositione in genere.

CAPVT III.

Dispositio à Dialecticis vulgo in tria genera diuiditur. Vna dicitur naturalis, altera arbitraria, tertia artificialis.

Naturalis est, quæ naturæ ordinem sequitur, atque imitatur: atque id quatuor potissimum rebus, tempore, natura, loco, dignitate, quod obseruat Aristoteles in Logicis. Tempore, aliud alio prius, posteriusue dicitur, quemadmodum hodiernus dies prior est crastino, crastinus perendino: Item bellum Macedonicum prius ciuili, Punicum prius Macedonico. Natura alia alijs priora sunt existendi necessitate, vt sol luce, animal homine: & ad summum totum patribus, causa euentis, subiecta adiacentibus. Loco priora dicuntur, quorum vnum præcedit aliud positio: sic vltima celo, citima terris dicitur luna.

Dignitate prius est quod præstantius habetur, vt aurum argento, argentum plumbo.

Ordo arbitrarius est, qui nulla certa ratione constat, sed solo dicentis, aut scribentis arbitrio dispensatur. Talis est liber Aelianus de animalibus, vbi omnia de industria permiscet, & si quis rationem quærat: Homo est (inquit) sui arbitrij, sicut illi pro voluntate scribere.

Artificialis ordo est, qui ab arte ad aliquem destinatum finem aut voluptatis, aut vtilitatis dirigitur, ex quo plerumque minime seruatò naturæ ordine, prima posterioribus subiungit. Talis est ordo poetarum, qui de industria res ab ouo non citant, sed à fine, aut medio incipiunt, deinde principia data occasione intermiscunt, quò magis pendèant animi, & plus ex inopinato rerum euentu colligant suauitatis. Item artificialis dicitur, quòd non sponte naturæ vbiq; profusus, sed ab arte cultus, & instructus apparet.

De triplici dispositione artificiali.

CAPVT IV.

Aristoteles in Logicis triplicem artificiosam dispositionis speciem notat: Vna est analytica, seu resolutiua; altera compositiua; tertia definitiua.

Analytica quatuor modis fieri, constituiturque solet. Primo quidem, cum à toto ad partes, quas Philosophi integrantes, Cicero totius appellat, fit processus: vt si quis de toto homine primum dicat, deinde singulas corporis partes pedetentim discutiat. Secundus est, cum non in partes totius, sed in partes generis fit gradatio: vt si explicata fortitudine, de magnanimitate in aggrediendo, & patientia in tolerando disserat. Tertius, cum propositio aliqua gradatim in sua principia resoluitur: vt si dicam tolerandum esse dolorem, quia honestum est, & honestum, quia cum virtute coniunctum. Quartus, cum à fine ad media regressus, per similem gradationem instituitur: vt si quis prouideat Rhetoricam finem esse benedicere bene dici non posse sing. elocutione, elocutionem verbis, quasi corpore, rebus non secus nec anima constare, ideo inchoandum ab istis illi, qui ad destinatum scopum peruenire velint.

Contraria est dispositio *synthetica*, & quatuor item modis opposita: nam à partibus totius ad

Dispositio
triplex

Examen
Styli.

Dispositio
triplex
Ex
aminis
exem
pla.

Dispositio
artificiosa
triplex.

ad totum perlabitur: vt cum ab elementis Rhetoricæ ad considerationem integræ artis confurgit: similiter in partibus generis, prius temperantiæ partes, & momenta, quàm ipsum genus considerat. Denique principia enunciationum, prius quàm enunciations, media ante finem explicat.

Tertia est definitiua ex vtriusque temperie conflata, fitque cum res in genere primum definitione explicatur, deinde in partes, siue species tribuitur, quæ & singulæ descriptionibus, proprietatibusque suis illustrantur; vt cum de optimo genere dicendi dicturi, quale sit illud imprimis constituimus, mox varia genera, & species ad vberiore intelligentiã complectimur: quæ methodus in tradendis disciplinis optima censetur.

De dispositione oratoria.

CAPVT V.

Dispositio oratoria primum iuxta tria causarum genera, deinde secundum partes, & corpus orationis spectanda. In consultatione, & iudicijs, vbi res manu ferme ducunt oratorem, dispositio facilius est, & hæc ferme obseruantur.

Dispositio inconsultatione & iudicijs qua?

1. Si quæ sunt ab aduersarijs proposita, & iam contra nos inchoata auditorum præiudicia, magnoperè laborandum, vt hæc initio refellantur, cum præsertim tota oratio nihil ponderis esset habitura, si quis aduersus existimationem nostram serupulus subesset. Hoc Demosthenes, hoc Cicero, hoc ceteri oratores accuratè obseruant.

2. Naturali ferè ordine omnia secundum hanc saltem rationem componuntur, vt prius sulciat sequens, quemadmodum in mathematicis probationibus decem ex nouem prioribus dependent.

3. Si animi malè affecti mediocribus rationibus persuaderi non possunt. Primò robustissima quæque proponuntur, quibus veluti impressa opinio maiori impetu conuellatur, & quasi validus cuneus validiori cuneo tradatur.

Argumentorum dispositio.

4. Si auditorum animi rationes perferant, & expectent, sedata, & molli insinuatione, leuiora aliquando subiiciuntur, quibus gradatim ad maiora ascenditur, vel etiam sparsim collatis argumentis dimicatur. Sed hoc in magna causâ fiducia, & aduersariorum imbecil-

litate, quos contemnentis per leuicula argumenta, quasi fustibus, non iustis armis expugnamus.

5. Quod vsitatissimum est, robusta initio, quasi hastati milites, robustiora in fine, non secus, ac triarij ponuntur: inualida, quasi imbellis turba, in medium conijeruntur.

Vbi verò plures quæstiones, aut facta discutienda occurrunt, nisi circumstantiæ aliud præscribant, grauiora priori loco calentibus attentione animis, dici oportebit, maxime si ab ijs consequentia approbari, illustrarique possint.

In laudatione qui vitam gradatim narrare solet ordo, censetur nimis oliere scholam, satus est orationem in certa virtutum capita partiri, & res gestas non ordine naturæ, sed artificiali recensere. Hæc secundum diuersa orationis genera, de quibus plenius suis locis.

Dispositio in laudatione.

Quod ad partes attinet, præit exordium, succedit narratio, aut propositio, quam excipit confirmatio, & hæc claudit peroratio, quanquam in eo pueri, & rudes vehementer errant, qui putant nunquam esse iustam orationem, nisi hæc omnia secundum tritas, & communes Rhetorum regulas fuerint religiose seruata. Ratio, & prudentia eloquentiæ rotius anima, pro rerum, locorum, & temporum opportunitate multa mutat, addit, succidit, & spectat, non quid schola, sed quid aures auditorum ferant.

Dispositio in partibus.

Orationis partes non semper iuxta scholam.

In exordio plerumque is seruatur ordo, vt rerum dicendarum propositio præmittatur, cui ratio succedat.

In narratione, & expositione oratoria, si nihil aliud obstiterit, naturalis temporum ordo seruandus erit. Verum si primæ narrationis partes paulò duriores fuerint, reliquæ verò partes paulò duriores fuerint, reliquæ verò gratiores, & magis ad rem nostram, non erit alienum ab ijs, quæ benignius audientur, occupare animos: vel si fastidiose aures nullas infirmationes ferant, graue esse debet, multa præcidere, & ad ea, quibus causâ vis, & notitia continetur, statim deuenire.

In confirmatione iudiciali, & deliberatiua, qualis esse debeat dispositio, ex ijs, quæ superius dicta sunt liquet.

In chrijs moralibus, & eruditis orationibus, præclare instituenda est dispositio, vt non subsulet oratio instar locustæ, exempla vnde que, aut dicta, aut fabulas occupans, sed fuso anni similis, tractum habeat, & ad vnum

Chriarum & orationum moralium dispositio.

scopum recta collineet.

Exordium graue esse debet, & rem potius spectare, quam personam, vt postea dicitur.

Post exordium multum dignitatis habet grauior quidam discursus sumptus a genere maximè proprio rei, quam tractamus, quò ad speciem commodus pateat ingressus. Sed is debet esse breuis, & in re communi rarus, vt si mihi de Diui alicuius laudibus dicenti proponatur hic textus: *Erat lampas ardens, & lucens*: Vestibulum orationis, & quasi propylæum commodè fieri poterit, de lucis præstantia, & dignitate. Sed prouidendum, vt ornatum sit, & parcum, neque, quod plerique inconsultè faciunt, laxius sit tota domo. Hoc præmissis grata concinnitate ad orationem fiet decursus, à luce corporis, ad lucem animorum, & sanctitatis. Deinde, vt hic textus suggerit, oratio in duo veluti brachia discriminetur: nam & assilè charitate, & sapientia luxisse ostenditur: quod ardere, vt ait D. Bernardus, parum sit; lucere, v. num; lucere, & ardere perfectum.

Lucere & ardere perfectum. Argumentorum ordo.

Argumenta autem ita erunt disponenda, vt quæ a genere, definitione, partium enumeratione, causis, effectis, principem locum obtineant.

Remota, vt historia, & testimonia, cum artificiosis, eleganti suauitate contemperentur.

In peroratione, si reperantur, & verbis, & sententijs, & nonnihil etiam ordine varianda. Vbi nullus præmittitur discursus, extattamen semper aliqua propositio generalis, in qua, vt arbor in semine, sic tota inclusa sit oratio.

De exordio in genere.

An Exordium sit pars orationis necessaria.

CAPVT VI.

NVnc orationis partes aggrediamur, quarum numerum constanti omnium Rhetorum scientia firmatum, nihil attinet in discrimen reuocare. Quanquam non ita res intelligenda est, eam continuo mancam esse orationem, quæ ex quatuor hisce partibus, exordio, narratione, confirmatione, & peroratione non coaluerit. Plerasque enim partes nonnunquam amputandas esse docet

prudencia, quas si intrudere coneris, deformè potius corpus facias, & inutile, quam quicquam roboris, & gratiæ concilies.

Et, vt ab exordio incipiam, dici non potest, quantæ sint in hac parte ex præceptorum redundantia ineptiæ, quamque ignoranter titubetur à multis, qui veteres scholæ cantilenas scrupulosius obseruandas putant, vbi nihil opus est, imò re ipsa penè reclamante, & nauseantibus auriculis, longo verborum circuitu communes, & frigidos exordij modos ingerunt. Venimus in id penè tempus, vbi vetus Areopagitarum lex renouanda sit, qui dicere iubebant oratores sine exordio. Quorsum enim illi ambitus, & tot verborum phalæx, vt beneuolè audiaris? at beneuolentiæ officit tua garrulitas? Non verbis, aut nugis, sed sapientia, & virtute, quæ sunt animorum *ἐκπῶλον* paratur beneuolentia. Quid quod, aut sermo est in concione sacra, vbi conciliatricula illa animorum in graui præsertim persona delinirio, vitium est haud mediocrè. Aut apud viros negotiosos, prudentes, politicos, qui non titillantur verbis, sed longè alia habent beneuolentiæ fundamenta: aut etiam in demonstratiuo genere versatur oratio, sed & hic beneuolentiæ tantum colliges, quantum industria merueris.

Deinde si nemo erga te malè affectus est, imò, vt sæpè fit, lubenter audiunt, amant, suscipiunt, quorsum in parengis beneuolentiæ ludas diutius?

Rarò omninò occurrunt occasiones, vbi in istis prolusionibus sit immorandum, si tamen occurrant, si malè affecti fuerint auditorum animi, si aliqua suspitione præoccupati, quæ in Oratoris detrimentum manare possit, tum locus beneuolentiæ, vt res, tempus, & prudentia suggereret, percurreretur.

At verò attentione opus est: verum, vt attenderent venerunt auditores, & in principijs aures arrectæ sunt vel maxime, si res placuerit, attendent: sin autem leuia quæque, & frivola sis dicturus, frustra *πεντηκοντόδραχμον*, & Persarum montes aureos pollicebere. Plus autoritas, plus res ipsa, plus verbum commode, & *ὑπεργνωστὸς* dictum parat attentionis, quam longa proæmia.

Locus docilitatis videtur magis necessarius, sed & hic paucis pertendendus est, ne dum vis dociles facere auditores, incipias diuisionibus, & subdiviisionibus confundere.

Quid

Error in exordij. Exordij prolixitas fugienda. Virtus & sapientia animorum exordij. Virtus & sapientia animorum exordij.

videtur, cum dicit, homines ægre discere, & à doctis facillè in errorem induci, &c.

Prima pulsans repagula, ut abatus cursor.

Quid Rami, siue Ramosum.

Alia diuisio exordiorum.

Tertia appellatur ῥοί Rami. Quid sint verò, nullus, quem sciam Rhetorum meminit. Ego si liceat conijcere, existimari Ramos appellari exordium, quod in varia subinde exordia, quasi in ramos funditur. Nam Vlpianus in orationibus Demosthenis, ad tria, aut quatuor plerumque nórat exordia, quem numerum (inquit) non solent excedere oratores, nisi valde insaniant. Tale videtur exordium Ciceronis in oratione pro Muræna, in quo, ut causa erat grauissima, & varia ab aduersarijs conflata erant impedimenta, necesse fuit omnia amplo illo, & veluti ramofo exordio amoliri.

Hermogenes li. 1. de inuentionibus variorum præmiorum meminit, quorum vnũ dicitur ἔξ ὑπολήψεως ex opinione. Alterum ἀπὸ χαρῆς, ex tempore. Tertium ἐκ περιστάσεως ex abundantia. Quartum ἔξ ὑποδοχῆς ἐξουσίας ex subdiuisione.

Quid exordium ex opinione.

Procerium ex opinione, fit cum pro statu rerum, & opinione hominum exordimur. Ut si negotium lætum, & hilares habeamus auditores, ita incipiamus dicere. Ὁρῶν μὲν ἡμᾶς ὡς ἄνδρες δικασαὶ χαίροντας ἐπιτίσις πεπραγμένους, ἔξ χάριν γινώσκοντας τῶ θεῷ. Video equidem vos (iudices) prospero ærum successu lætari, Deoque gratias agere, atque habere immortales.

Exordium ab opinione.

Si contra res tristes, & funesta, deiectos, atque dolore percussos ostendat auditores, sic (inquit) exordire. ἐπειδὴ καὶ ὑμᾶς ὡς ἄνδρες δικασαὶ τῆ τετολμημένον ἐνεκεν ὁρῶ καὶ ἀχθομένους, καὶ λελυτοημένους. Quando vos video Iudices ob ea, quæ nuper patrata sunt, in magno dolore, tristitiaque versari, &c.

Tale illud est Ciceronis in quarta Catilinaria. Video P. C. in me omnium vestrũ ora, atque oculos esse conuersos. Video, vos, non solum esse de vestro, ac reip. verum etiam, si id depulsum sit de meo periculo esse sollicitos, &c.

Ad hoc genus pertinent purgationes suspitionum, & præiudiciorum, à quibus sapissimè exordia ducuntur, cum industrij sit Oratoris, antequam ad causam accedat, impedimenta omnia disturbare, & sinistrarum opinionum fibras, si quæ sunt euellere, vt tacta est de cælo Periclis statua. Hanc ob rem decernit quispiam nomen illi Olympij, siue Cælestis, quo antea appellabatur, detrahendum. Sic (inquit) exorditur ad eleuandam suspitionem, qua ex æmulatione, & inuidia in Periclem loqui videretur. Ὅτι κ' ἐχθρας ἐνεχε, ὡς ἄνδρες ἀβέλῳτοι τὸ πρὸς περικλέα τὴν συμβεβηκὴν ταύτην εἰς ἐσχάτω, ἀλλ' εὐνοίας πλεον, δεδοικώς μὴ τι παρὰ τῆ θεῶν ἀνθρώπων ὄν πάθῃ. Non equidem ini-

Olympij nomen Periclis casus ut detrahendum. Fulmen enim Olympij. Exordium a purgatione suspitionis exemplum.

Quid ἐνδόσιμον.

Alia præterea exordiorum nomina citantur à Rhetoribus. ἐνδοσίμου meminit Aristoteles l. 3. c. 14. Quod specialius cadere videtur in demonstratiuum genus, vt sit progymium exornatiuum ducta metaphora à Citharædis. Nam auspiciatus Rhythmi, vel melodiar, & præscriptum, quod datur ab ipso chorodidascalo, cui accinere chorum oportebat nominatur ἐνδοσίμου ἀπὸ τῆ ἐνδοσῶς, quod gratiũ concederetur.

Quid carceres.

Affertur & Καλῆς, id est, carceres pro prima parte exordij: sed hoc metaphoricum nomen est, omnibus initijs commune. Et Antiphon in oratione περὶ ὁμοιοίας βαλβίδα τὴν ἀρχὴν dixit. Quid sit propriè explicat Harpocr. in voce βαλβίς ἢ γὰρ ὑπὸ τὴν ὑσπληγῆ γινομένη, χαμμηλὴ, διὰ τὸ ἐπὶ ταύτης βεβηκέναι τοὺς δρομίας βαλβίς χαλεῖται. Linea ad carceres, in qua consistebant cursores. Transtulit Lycophron ad exordia orationis per allegoriam.

Antiph. in orat. de concordia. Harpocr. in lex: eo 10. Rhet.

Lycoph in Cassand.

Εγὼ δ' ἄκραν βαλβίδα κερύνθησχάσας, Ανεῖμι λοξῶν εἰς διεξόδους ἐπαῶν, Πρῶτ' ἄραξας νόσαν ὡς πλεῦός δρομῆος. Ego verò lineam extremam soluens à summo Aggreddiar obliquorum cursu verborum.

Abundantis
exemplum.
Phya.

inimicitiarum causa (viri Athenienses) quae mihi nullae unquam cum Peticle intercesserunt, sed ex benevolentiae abundantia huius auctor sum consilij, ne quid illi cum homo sit, Deorum ira contingat.

Est quoque *ἔξ ὀπλήφειας* exordium cum Iudicum in adversarios utpote improbos odium, & corroboratam omnium de eorum scelere suspicionem commemoramus.

Demosib. in Midiam. *γεται ὡ ἀνδρες δικασαι, και την θειαν η προς απαντας δει χρηται Μειδίας, ουδενα ουδ υψος, ουτε τῶν ἄλλων πολιτῶν ἀγνευσαι.* Quanta sit Midiae, non modo petulantia (Iudices) & adversus omne genus hominum contumelia, neminem, neque vestrum, neque aliorum civium ignorare arbitror.

Quid exordium ἀπό χειρῶ.

Exordium ἀπό χειρῶ fit cum ab insigni aliquo euentu, & commemorabili occasione, ansam arripit orator, ut illud, quod intendit, validius perficiat. Tale est exemplum. Citantur rei impietatis, qui intra pomerium contra religionem, ararunt, & sementem fecerunt. Nascitur sub manu illustris occasio, cum enim plurimum in colenda terra defudassent, nihil omnino frugum retulerunt, ab hoc euentu orator sic ducit exordiū (Damnatos impietatis reos, vel Deorum immortalium sententij ex eo satis (opinor) agnoscitis, quod cum in arando pomerio multum laboris cepissent, nihil inde frugum mesuerunt.)

Item, qui de patria erant eieci: iuxta eius limites urbem condiderunt. Mox deflagrante bello ciuili patria, in pristinam ciuitatem admissi, strenuam operam nauarunt, eamque asseruerunt in libertatem. Tunc de eorum reditu deliberatur. Sic exorditur orator. (Reuocandi ne sint in patriam, quos extrema huius urbis calamitas, ad nostram omnium salutem reduxit, nos opinione duntaxat, querimus, ne ipsa verò iam confecimus.)

Quid exordium ex abundantia? contra incidentibus, acolutho, &c.

Exordium *ἐν περιουσίας* ex abundantia fit, cum abundantia causae nonnulla nos omittere dicimus, ut

Phya mulier pro Minerua ornata, & insigni curru vecta Athenas ingreditur, Mineruam se dicentem, Pistratumque, quem illi ciecerunt commendans. Quo facto populo adhuc rudi os subleuit, & tyrannum, a quo subornata fuerat rediit. Inde accusatur, ita incipit accusator.

Possem equidem audacem mulierculam, ut in Minerua nomen, quam peculiari religione, haec ciuitas semper coluit iniuriam, arcessere impietatis. Sed omisso hoc sacrilegio, Deorumque vltioni permisso, a quibus solis recte vindicari potest: quae contra huius populi maiestatem admisit commemorabo.

Exordium *ἐξ ἀντιπρόστων* apud Apfinum Rhetorem, fit *ἐξ ἀνθεστσεως τῶν παρὰ τῶν ἀντιπρόστων*, cum per Anthithesin res nostrae cum aduersariorum rebus, aut factis comparantur.

Exordium *ἐξ ἀκολούθου* sumitur ex ante dictis, aut factis, quibus congrua dispositione subiungitur. Ad id accedit exordium ex hypothesis, quod fit ex suppositione aliqua, quae antea praecessit, *ἐκ βαρύτητος* dicitur, quoties per *παρόρησιαν*, seu apertam, & generosam dicendi libertatem ducitur principium.

Quid exordium ex subdiuisione?

Exordium ex subdiuisione fit, cum non vnam duntaxat, sed multa inferuntur, quae in suas partes distribuuntur. Idem plane videtur cum eo, quod superius ramos à Licymnio appellatum demonstrauimus. Tale est illud exemplum. Decoctor aliquis, & impurus, meretricibus, quas alebat Musarum imposuit nomina. Accusatur non modo impunitatis, sed & impietatis hoc modo.

Si Mangonis impudicitia communes sibi franos, & modum aliquem imposuisset, minus quidem dolendum foret. Nunc autem cum ad singularem nequitiam, etiam violata religio accesserit, duobus criminibus tenetur, quorum vnum est impudicitiae, alterum impietatis, & ceter.

Item Demades orator, quarenti Philippo quales essent Athenae, eas illi descripsit in mensa, inde citatur reus.

Και δια τῶν ἄλλων μὲ βίον, ὡ ἀνδρες Ἀθηνῶν, τὸν προσόντα Δημάδη, και την
H b πρε.

προδοσίαν, ἄξιον ἢ κολάσαι τέτορον, οὐχ ἤμισα δὲ καὶ διὰ τὰ νῦν αὐτῶ γεγονημένα, δὲ ἄμφοτέρων ἐκαταλείπεται κέρδιον, ἐπαυμένων μὲν ἀγαθῶν κακισμένων δὲ πονηρῶν.

Antea quidem (viri Athenienses) & propter vitæ flagitia, & ob crimen proditionis, haud mediocri supplicio dignus erat hic Demades, nunc autem vel maximè, postquam recenti facinore damnum huic civitati, & dedecus sempiternum inulfit.

Hoc rursus exordium in tres formas diuidit Hermogenes, sed leui fundamento.

Sex exordiorum fontes.

ITaque omiffis tot Rhetorum cõmentis, & nominibus, puto exordia rectè ad sex capita posse reduci.

Exordium ab adiunctis.

Primum locum obtinent ea, quæ sumuntur ab adiunctis, quorum seges vberissima est, & multiplex, quot genera personarum, conditionum, locorum, temporum, causarum, modorum, in quibus infinita est varietas, tot nascuntur exordia.

Exordium ab expositione spici.

Secundum ea, quæ sunt à simplici, & rõtunda expositione rei, seu consilij, quod suscepit orator, idque sine fuce, & calamistris. Ut causã, hæc agitur cõtra sacrilegum, &cæt. Elis beata ciuitas à me commendatur.

Exordium ex visceribus rei quid.

Tertium ea, quæ à visceribus rei, hoc est, internis i principijs sumuntur, vt cum, quis vituperandum Philippum sibi proponens, orditur ab hoc communi theoremate. Necessariam esse virtutis laudem, & vitij vituperium, quod ex viroque ciuitati non mediocris creetur utilitas.

Tale exordium Aphthonij Sophista:

Οὔτε τὴν ἀρετὴν ἐπαυμένων χωρὶς, οὔτε τὴν κακίαν ἐξ ἄφροσύνης προσήκει καταλείπειν, ὅτι καὶ διὰ ἀμφοτέρων ἐκαταλείπεται κέρδιον, ἐπαυμένων μὲν ἀγαθῶν κακισμένων δὲ πονηρῶν.

Exordia ab exemplis.

Quartum, quæ sumuntur ab exemplis, parabolis, iconibus, fabulis, prouerbij, apophtegmatibus, &cæt. quæ plus habent pompæ, & circuitionis: nos inferius exempla afferemus.

Exordium ab inuocatione
Exordium ex abrupto.

Quintum, quæ ab inuocatione, quale est exordium orationis de corona apud Demosthenem, & Ciceronis, pro Muræna.

Sextum denique, quæ ducuntur ex abrupto;

pro;que vt magis calida sunt & incensa, peculiaremque habent modum, ita peculiarem merentur locum. Ad hæc capita omnia, vel saltè præcipua, reduci posse existimo. Sed de istis posthac fusius in exemplis.

De modo exordij.

An debeat esse argumentosum, & floridum.

CAPVT VIII.

OMnem ab exordio probationem remoueri nonnulli Rhetores volunt: Alioquin quomodo (inquiunt) à confirmatione discernetur exordium si præter rationem suam argumentari, & probare nitatur. Deinde cum ad probationem mentes auditorum comparare debeat, ipsum constar multa, eaque industriorum oratorum exordia, iacta quædam habere probationum fundamenta, & sparsa veluti rationum vestigia, quæ deinde sensim latius manant incrementis. Quamobrem in hac quaestione, & exordia, & argumenta, vt permagna sunt, atque illustri varietate, longè diffingenda esse videntur. Si exordia sunt ducta à circumstantijs rerum, ijsque ad causam non adeò pertinentibus, sed tantum ornatus, & excursionis gratia, ea aut plurimum præmia nihil cõtinent argumentosum. Si verò tertij generis sint exordia, quæ à rerum visceribus, & internis veluti principijs ducuntur, recipiunt argumenta non quidem omnia, sed ea maximè, quæ sunt à genere, ita enim grauius, & liquidius influunt. Sic dicturus contra adulteram exorditur à fœditate adulterij, & laude castitatis, quo fit vt simul præparet animos, simul etiam causam fulciar, & ad orationem commodius delabatur. Hoc opinor voluit Quintilianus cum præcepit ne exordium sit argumentosum nimis, vt confirmatio. Nec profus sine argumentationibus vt est narratio.

Exordium nec debet esse argumentosum, nec profus sine argumentatione.

Quintilianus 6. 1.

Quo citius bene sit exordium.

Quod ad characterem attinet, simplici cultu exordia esse debere contendunt: & id quidem rectè, si præsertim generis iudicialis, aut etiam deliberatiui ratio habeatur, in quibus nimis compta, pro suspectis solent esse exordia. Quis enim ineptum non putet, si cum totum orationis genus sobrium, & graue esse debeat, initium fuce, & pigmentis sit delibutum. Neque tamen esse oportet nimis grandia, & austeræ, sed quod eruditè no. at Halicarnassensis

De exordiorum communibus praecipis.

CAPVT IX.

Curare igitur oportet in grandi praefertim oratione aditus honestos, vt in Basilicis praecleara vestibula: sed tamen est in ijs plerumque elaborandis difficultas, vt expeditius sit orationis exitum inuenire, quam principium: Ego nullam faciens syluescentium preceptorum congeriem, primū explicare pauca, & necessaria de exordio subijcio, mox nostro more περιπατητικῶν exempla praecceptorum rationibus subiungo.

In exordio considero nomen, definitionem, diuisionem, partes, vitia, virtutes, & tractationem.

Exordium dictum est metaphora ducta a Textoribus, Procemium a Citharœdis, vt testatur Magnus Aurelius Cassiodorus in compendio Rhetoricæ. σίμη (inquit) cantus est, & Citharœdi pauca illa, quae antequam legitimum certamen inchoent, emerendi gratia canunt, procemium nominarunt. Oratores quoque ea, quae prius ordiuntur orationis causa, ad conciliandos sibi iudicum animos praeloquuntur, procemij appellatione signarunt.

Exordium (inquit Cicero) est principium orationis, per quod animus auditoris, vel iudicis constituitur, vel apparatur ad audiendum.

Eius duo facit genera, procemium, & Ephodon siue insinuationem.

Procemium est apertum principium.

Ephodos est subdolum initium, occultius irrepens in animos iudicis (inquit Fortunatianus.) Sed de hac exordiorum diuisione plenius antea dictum est.

Partes exordij nonnulli quatuor asserunt, quamquam istud vbiq; non obseruetur. Notatur tamen plerumque *Expositio, Ratio, Redditio, & Comprobatio*. Expositio est oratio rem indicans, vt *neminem vestrum latet (Quirites) quanta mala Carthaginienses propter vestigalium magnitudinem patiantur*. Ratio est causa quae redditur expositionis, vt. *Neque enim res ita parua est, vt latere possit*. Redditio est breuis assumptio, seu complexio eius, quod expositione, & ratione conficitur. *Vos autem decet Quirites pro gloria, & laude vestri nominis tributa miseri diminueret.*

H b 2 Com.

Exordia & aditus honesti. Apsinua Rhetor Gracius multas habet maxime de exordijs iudicialibus praecceptorū minutas, quas videre licet Rhetor. Grac. p. 682. Exordij nomen, & definitio. Cassiodorus in Rhetorica compendio.

Plinius in libro περὶ Διμοθεύς δεινότητι plus habere suauitatis, quam maiestatis, ne nimia grauitate, quos conciliatos esse volumus, auocent auditores. At verò in orationibus exornatiuis, quae non ad suasionem, sed delectationem instituuntur, longè alia ratio, & vehementer errant, qui haec genera vna ratione praecipiti complectuntur. Oportet enim haec proœmia compta esse, florida, veneribus, & gratijs pullulantia, quanquam nolim esse aliquid, aut translatum audacius, aut ab obsoleta vetustate, aut poetica licentia sumptum. Nondum enim recepti sumus, & custodit nos recens audientium intentio: magis conciliatis animis, & iam calentibus haec libertas, si modo vnaquam toleranda est, feretur alacrius.

Quint. l. 4.

Exordium ceteris partibus recte insuendum.

Exordiorū locos communes habebant antiqui Oratores.

De gloria librum ad te misi, & in eo procemium, id est, quod in academico tertio. Id euenit ob eam rem, quod habeo volumen procemiorum, ex eo eligere soleo cum aliquod σὺγγράμμα in te tui. Itaque iam in Tusculano, qui non meminisses me ab usum isto procemio, conieci idem in cum librum, quem tibi misi. Cum autem in nauis legerem academicos, agnouit erratum meum. Itaque statim nouum procemium exaravi, & tibi misi, tu illud desecabis, & hoc agglutinabis.

Cicero habuit voluminem exordiorum.

Exordia adscititia.

Hoc qui faciunt pueri, sine iudicio ex alijs authoribus exordia, male suis tyrocinijs aptantes persape corpori equino, humanum caput coguntur adtexere. Iam ad praeccepta magis familiaria, & exempla deueniamus.

Oratio debet arguere, nec sine argumto.

l. 4.

Oratio scribitur sine dila.

Comprobatio est redditionis causa, ne cogatur tantam calamitatem experiri, ut & filios, quos genuerunt in perpetuam vendant seruitutem.

Vitia.

Vitia exordij sunt, vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum, contra præcepta. Vulgare, quod in communes causas accommodatur, ut Delphicus gladius. Commune quod non minus in hanc, quam in contrariam, causam potest accommodari.

Longum quod pluribus verbis, & sententijs ultra, quam satis est, producitur.

Separatum quod non ex ipsa causa ductum est, nec sicut aliquod membrum orationi annexum.

Translatum quod aliud conficit, quam genus causæ postulat, ut si docilem faciat auditorem, cum beneuolum causæ desideret.

Contra præcepta quod eum, qui audit, neque attentum, neque docilem, neque beneuolum efficit.

Virtutes.

Virtutes sunt in quantate, & qualitate.

Quantitas in eo est, ut orator iustam habeat exordij magnitudinem, & viriliter se expediat.

Qualitas ut de re sit, & pro re, & ab extremo principio ad narrationem descendens subtiliter fiat.

Exordij finis.

Tractatur exordium ad conciliandam beneuolentiam, attentionem, docilitatem. Quamquam ut monui ineptum est existimare, his partibus singulis deberi semper in exordijs locum.

Beneuolentia petitur à personis, rebus, ab adiunctis personarum, & rerum: In persona oratoris spectatur modestia, officium, necessitas, publica utilitas, æquitas, & id maxime in iudicijs. In persona clientis, nobilitas, innocentia, virtus, eruditio, promerita in tempore. In aduersarijs odium, crudelitas, perfidia, malitia, diffidètia, auctoritas, infecta libido, intemperantia, amentia, furor, barbaries, petulantia, consilia, passionibus, diuitiæ, auspicia, clientelæ, facultates, affinitates, eloquentia. Sed hæc ad genus iudiciale attinent; In rebus spectatur locus, tempus, opinio, fama expectatio vulgi, dubitatio, sollicitudo, admiratio, votum, inuocatio diuorum, abominatio, historia, exemplum inopinatum.

Attentionis concilianda

Attentionis partes sunt, res magnæ, nouæ, præclaræ, incredibiles, inusitatae, terribiles,

humanae, illustres, obscure, difficiles, fructuosa, iucundæ, auditoribus vitales.

Docilitatis partes sunt distributionis breuitas: In tractatione ut plurimum omnia debent esse mediocria, & modesta, sententiæ, vox, vultus, compositio. A structura aberit, verbum omne infolens, audacius translatum, vetustum, poeticum, luxu diffuens. Nisi forte, quis in ijs declamatoribus, qui artem de industria proficentur, aliam rationem esse putet.

At verò, quoniam ea sæpius nobis occurrunt argumenta, vbi nihil à loco, aut tempore, aut personis desumendum est, vnde nimis promissa vulgaria, plerumque sunt exordia, vnam rationem exordiorum breuiem, & minime communem paucis trado. A re ipsa exordiendum, quod ut commodius fiat, spectanda est quaestio ad licendum proposita. Atque ut ea paritularis est, gradum facere oportet ad generalem, & ab eadem exordiri, hoc est incipere oporret à propositione generali, quæ ducta ex intimis ipsius quaestionis visceribus, instar sit fundamenti: In hoc nihil puerile, nihil affectatum, & ita quidem exordium est, ut ferme extra exordium sit, nam dum se insinuat, iam probat. Ita tamen, ut quod vult Quintilianus, neque nimis argumentosum sit, neque profusus argumentatione careat, hoc non modo Christi, sed ipsi iudicialibus causis accommodatum est. V. G. Agitur hæc quaestio an legitima parentibus debita postponi debeat legatis in pijs causis factis. Tale erit pro causa religiosa exordium.

Magna est apud probos, piosque omnes pie causæ commendatio, magnum imminuta charitatis, & frigescentis Christiani amoris argumentum, quoties legatorum in Ecclesiâ, & pauperes fauor, vlla ciuilibus officij consideratione superatur. Et hoc iacto fundamento orator descendat ad causam. Ab antiquorum etiam dictis, vel factis, similibus, vel dissimilibus in hoc genere incipi nihil vetat. Contra

Pro parte tale sit initium.

Natura quæ communis est omnium patet, non modo mutuis beneuolentiæ officijs homines inter se conciliat, sed & philosophia affectus, & amicitia iura, plerumque ex propinquitatis gradu, & agnationis vinculo immitit, atque instillat.

Aliud est in hoc genere apud eundem exemplum. Hæredes postulant viduam impudicâ ipso luctus anno, dotalitio priuari. Exordium,

ratio, & exempla, de Cicero, Roscio, Amirino, 10, 2, Antonius, 47, pro Cato, 86, Sylla 31, 4, 69, pro de, Breuitate, da exempla, 34, Amer, Flaccus, 32, Exordia, quomodo, sunt in, suis graui, bus, & a, fuis, atque, pompa, vir, borum, alio, nis, ut in, conciliab, Ann, Ro, bert, verum, iudic, 11,

Dion. Prusaeus in olympica.

dium, sit à communi pudicitiae laude. Castitatis, & pudicitiae cultus, unica res est, & vera fœ minarum commendatio, & insigne mulchris laudis monumentum.

Alterum est. Cum ab ipsa hypothese gradimur ad thesin, & rem initio dicendi proponimus, vel potius primis lineamentis adumbramus, sine tamen vlla insinuatione. Tale mihi Ateopagitarum patronorum exordium simplex, & concisum fuisse videtur. Vi, viduam hæredes mariti arguunt, & adulteram, & cædis mariti participem fuisse. Sic, Causa hæc agitur aduersus mulierem, & adulteram, & cæde mariti insignem. Titia non modò constante matrimonio, thori genialis caleato fœdere turpiter se prostituit, sed & intra annum luctus libidine peccauit in cineres mariti. Deinde crimen communiter exaggeratur.

Hæc igitur exordia maxime propria, cætera tamen, quæ ab alijs adiunctis ducuntur, vt personarum, & locorum non sunt contemnenda, si modo communia raris quibusdam ornamentis illustrentur, quod quo pacto fieri possit, hic subiicio, cum aliqua exemplorum varietate.

De exordijs in demonstratiuo genere, ab historijs, fabulis, & exemplis.

CAPVT X.

DEMONSTRATIUM genus, vt natum est ad pompam, exordiorum flore, præter cætera vsurari, atque ornari solet.

Sumuntur autem ab adiunctis personarum, rerum, locorum, temporum, & ea satis crebra sunt, quæ per insignem aliquam historiam sũt, cui statim propria reddicio accomodatur, quod si bellissime fiat, specimen habet eruditionis, & ingenij. Contra si tortum, si intrusum, si nimis affectatum, iuuenileia stylium sapit.

Exempla nonnulla suggeram, quæ passim vsurari video, quanquam hanc, exordiendi rationem, haud ybique probauerim.

Adiuncta persona Oratoris.

Si se tenuem in dicendo profiteri velit, & concursum auditorum habeat, qui cum circumstant, ament, suspiciant, exordietur à similitudine noctuæ, vt est apud Dionem Prusæum in olympico.

Αλλ' ἢ τί λεγόμενον, ὃ ἄνδρες, ἐγὼ καὶ παρ' ὑμῖν, καὶ παρ' ἑτέροις πλείοσι, πείσωντα τὸ τ' γλαυκὸς ἀτσαῶν καὶ παρὰ δόξον παρ' ὁ. ἐκείνου γὰρ οὐδὲν ἑρωτέραν αἰτῶν, οὐδὲν οὐδὲ βελτίω τὸ εἶδ' ἄλλὰ τοιαύτω ὁποῖαν ἴσμεν, ὅταν δὴ πῶστε φεγγήται λυπηρὸν καὶ οὐδαμῶς ἡδὺ, περιέωστοι τὰ ἄλλα ὄρεα, ὅταν ἢ ἴδῃ μόνον τὰ μὲν, καὶ κίχιδρα ἐγγυῆ τὰ ἢ κύκλω περιπατομένη, ὡς μὲν ἐμοὶ δοκεῖ, καταφρονέοντα τ' φασί, ὅτι δαυμάζει τὴν γλαυκα τὰ ὄρεα, πῶς ἢ οὐ τ' ταῦ μᾶλλον ὄροντα δαυμάζει, καλῶν οὔτω καὶ ποικίλων, ἐπεὶ ἢ αὐτῶν ἐπαρόμυρον καὶ βασιλευνόντα τὸ κάλλ' ὁ τῶν περὶ ὧν, ὅταν ἀβρίνηται πρὸς τὴν δὴ λεία, ἀνακλάσας τὴν οὐρανὸν, καὶ περισήσας αὐτῶ πανταχοῦ δὲν ὡσπερ εὐεῖδες δὲ Ἰορ, ἢ ἡνι γραφῆ μιμηθέντα οὐρανὸν ποικίλον ἀστροῖς, & cæc, quæ sic παραφρασικῶς expono.

Pauo theatri sibi spectabile & caelum in cauda constituit.

Mi verò (Audit. humaniss.) absurdum illud, & incredibile, quod de noctua narratur, & hic apud vos, & apud alios complures accidisse video: Illa enim quum cæteris volatibus sit, neque sapientior, neque formosior, sed talis qualem nos sæpe vidimus, quando forte vocem fundit maestam, profusque insuauem, circumstant alia aues, imo simul, atque eam conspexerunt, partim propè assident, partim in orbem circumuolant. Quid verò lunoniam auem pulchellum illum pauonem, qui gemmat floribus, nitet purpura, micat auro, stellis radiat, qui dum se infringit, rotat, delicias agit, & conchata caudæ volumina explicat, magnificentissimum theatrum, aut caelum ipsam micantibus stellis vndique vermiculatum, spectatorum oculis subiicit, non ita admirantur, non fractos lusciniæ modulòs, non moribundi olòris voces, ipsa suauitate dulciores, tantopere suspiciunt: Sic vos quoque cum tot amena habeatis spectacula, tot acroamata, tot Rhetores, tot Poetas, vos tamen me, cum erudissimis hominibus minime comparandum circumstantis, & summa benivolentia complectimini.

Redditio.

Ab adiunctis, item Oratoris.

SI parvus corpore, & primo aspectu vilis, prater expectationem aliquid sublimius agredi videatur. Ita poterit exordium a venusta historia Luciani, quam stylo oratorio sic reddo.

Lucianus de saltatione. Exordium ab historia de saltante Hectorem.

Antiochiam locum nobilem, celebrem quondam urbem, & copiosam audiuitis, at quid de Antiochenis sim narraturus, nemo vestrum fortasse cognouit. Fuerunt illi non solum vernulae vrbanitatis, sed & saltationum vt scenica vrbs ferebat, quam studiosissimi, tum in iudicando ita acres, vt exilia quaeque ad censuram reuocarent suam. Illic histrio sane non inuenustus, sed vt bellissimis ingenijs, amplam istam corporis speciem, plerunque natura denegauit, corpore erat perpusillo. Hic cum in scenam prodissset Hectorem saltaturus, omnium exclamatio audita est: Hectorem expectabamus, a Thyanaetem videmus, quod ridiculum, si quis in me non magnae expectationis homulum, festiuius hodie torquet, ferrem naturae vicem, neque hominis vrbanitati succenserem, sed tamen oratum velle, ne quid ante datam saltationem diceret.

Si alteri succedat Oratorj, cuius commendare velit virtutem.

Philostrophus in Scopeliano. Exordium successoris in laudem antecessoris.

Polemonem illum ferunt cum ei singulari omnium consensu honorifica legationis munus obtigisset. In qua vt caetera erant egregia, tum illud non postremum, quod Scopeliano viro sapientissimo, celeberrimoque imprimis oratori succederet, antequam se accingeret ad iter conceptis verbis orasse, vt Scopeliani Suada sibi adesset, deinde generosum senem suauiter vt solebat complexum, dixisse versum Homericum.

Δὸς δὲ μοι ἑμποῖον τὰ σὰ τεύχεα θαρσύνου

Photius in epistola ad Ioannem Patricium. Exordium a Cicada Eunomij & Eunomij cicada. Cicada Eunomij, &c.

Quod mihi hodierno die (Audit.) video vsurpandum. In simili genere est Eunomij Cicada.

Ferunt in Eunomij Cytharædi lyra Cicadam olim confedisse, & quacunque poterat vocula caeterarum fidium delicatissimos concentus prosequatam. Simili profecto ratione cum tot tibi egregij Poetae blandissimos cytharæ neruos impellentes encomia cecinerint. Ego licet tenuis, amoris tamen, & studij plenus accedo, & eorum ego voces confector, &c.

Adiuncta rerum in re grani, & magnifica, vt in laude maximi viri.

Lucium Aemilium ferunt cum beatam illam Elei Iouis imaginem vidisset, diu attonito similem habuisse, tandemque in eas voces erupisse, Papæ solus Phidias Iupiter Homericus Iouis maiestatem complexus est. Ego vero minime dubitem, hoc ipsum de Scipione verius affirmare: Solus quippe potuit tantamque illustrem diuinarum virtutum effigiem mortalium oculis aspiciendam in mortali corpore proponere. Nullus vero est adeo disertus, qui eius dignitatem, laudes, & decora, satis ornate complecti possit. Quid igitur? Ego ne rudis declamator, &c.

Item,

Marathoniam pugnam (auditores) summa armorum dimicatione a Græcis, barbarisque pugnam sapius audiuitis, at nec mediocri ingenij contentione scriptam accipite. Sunt enim ex tota Græcia, quæ politissimis ingenijs floruit, trecenti homines delecti, qui quod fortissimi bellatores gladio fecissent, idem stylo consequerentur. Vtinam illi in æuim nostrum redirent, gloriosorem aliquanto campum in hodierno argumento inuenirent.

In laude cuiusdam virtutis, & exhortationibus.

Campassem egregia imprimis corporis venustate foeminam Alexander ille magnus habebat in delicijs, quam dum Apellis operari pingi curat, vt erat pictor homo mollioris ingenij, neque nimis austerus ad amores, ex puellæ oculis, quos propius intuetur, ignem detruat in pectus, & sui operis amat exemplar. Neque ego, audit, ita ferus ero, & ferreus, qui dum egregiam virginem, castitatem dico, meæ orationis coloribus exprimo, eius amoris facibus incendi me, & vos pariter non facile patiar.

Ab inauribus Atheniensium.

Diuina illa verè, & Phœbi tripode digna vox, qua olim Athenienses oraculum monuisse narrat Atticae facundia facile princeps Dion Chrysofom. Cum enim sedulo quærent, qua ratione optimis legibus, & institutis vincerent ciuitatem, fertur numen respondisse beatam fore remp. si liberorum auribus, quod omnium pretiosissimum est appendebant auro, & gemmis onerabant, hoc rati in omnium rerum natura esse præstantissimum.

& ita Phrygum, Lydorum, Arabum effemina-
tos pufiones, non Athenienses facere vi-
debantur. Ego vero, &c.

*Tibicinis
inducium.
Philos. r. in
Auellonio. l.
5. c. 11.*
Tibicen valde sapiens (audit.) discipulos
auditum mittebat ineptissimos quosque ti-
bicines, vt ex eis quo pacto canendum non
esset intelligerent, redeuntes deinde omnes
perfectæ artis numeros docebat, vt quomo-
do canendum esset ediscerent. Et nos ex quo-
tidianis aliorum virijs satis, superque quid
minime faciendum esset vidimus, nunc au-
tem si placet, quid ad felicitatem obtinen-
dam, quam se cupere omnes dicunt, paucos
scimus querere, maximè expediat contem-
plermur.

Loci dignitas.

*Babylonici
sua idem l.
1. c. 13.*
Quantum terroris ad dicendum acceden-
tibus afferret Babylonicum illud *dicastrum*
ex saphirinis lapidibus constatum, in quo mi-
rum dictu, inter cœrulei coloris nubes illici-
tus aureis interstinctas prominentes ex-
lacuari Deorum effigies pendebat, norunt sapi-
entissimi oratores, qui illo in loco dixerunt.
Mihî verò, & huius loci religio, & vester
omnium confessus tantum affert timoris,
quantum ad oratoris benè nauî debilitandam
industriam sufficiat.

Loci vilitas, siue molestia.

*Scopeliani
dicitur acuti
Philos. in
Scopeliano.
Luscina.*
Scopelianus (auditores) cum rogaretur à
Clazomenijs, vt in eorum vrbe declamaret,
non canit, inquit Philomela, in cauea. Et hoc
à me ita dictum velim, non quod hunc locum
conteminam, est enim honestus, & celebris, sed
quod me dum impensius vos diligo, tot in-
uidorum vexationes exercent, vt ingenium
mœroribus, quasi piscis retibus implicitum
ægrè sese possit expedire.

In laude funebri.

*Dio, Prusa-
moras. 39.*
Mihî verò quid dicam (auditores) in men-
tem non venit, ita me repentini mali turbo
percussit, & stupore sensus confudit. Deside-
ratis verba, at nihil præter lachrymas habeo,
& suspiria. Est certè iniqua consuetudo, quã
in istis laudationibus obseruamus, dicere iu-
bemus eos, quibus flere magis conueniret, &
eloquentiam requirimus, vbi quantum viget
dolor, tantum extabescit ingenium.

Cic. Phil. 9.
Vellem Dij fecissent immortales (P. C.)
vt viuo potius Seruio Sulpitio gratias agere-
mus, quam mortuo honores quereremus.

Mortuos quidem istos flere facile est, at
laudare difficillimum, qui enim à natura in-
ditum viuendi desiderium aspernati sint, &
occumbere honestè, quam afflictâ Græciæ for-
tunam eernere maluerunt, an non eam suæ
virtutis memoriam reliquere, quam nulla
complecti possit oratio.

*In inuectiua. In vituperio iniquissimi ho-
minis.*

Rediret vtinam in hanc vitam Parrhasius,
qui Demon illum Atheniensem, tam ingeni-
oso olim argumento, tam subtili artificio de-
pinxit, variis, iracundum, iniustum, incons-
tantem, ferocem, amentem, furiosum, & si
quis alius color est, quo immane portentum
exprimi possit, inueniret in hoc homine satis
argumenti ad similem tabulam: Ita enim sce-
leratus est, vt dubitem an ipse ex vitijs totus,
an ex eo vitia nata sint, atque profecta.

Breuem historiam refert Pausanias (audi-
tores) breuem sed argutam, quam & me nar-
rare vt spero iuuabit, & vos audiuisse nun-
quam pœnirebit. Araneæ, inquit, apud Bœ-
tios, dum ipsi innocentia simul atq; otio flo-
rerent, ad legisera Cœteris templum, telas ni-
ueo candore amabiles texuerant: postquam ve-
rò deprauari ipsi, & bello ardere cœperunt, tex-
trices stamina non vt antea candida, sed atrâ
coloris nube infuscata eodem loco fixe-
runt. Et hoc mihi liceat apud vos profiteri
(audit. humaniss.) Ego huius laudator fui, at-
que amicus, quandiu ipse virtutis, pacis, &
concordiæ fuit. Nunc autem postquam sce-
lere, & maleficio inquinatus detestabili in
omnes bonos odio flagrare cœpit, mutata ra-
tio est, ad huius legisera Themidis templum,
nigram & dentatam afferò orationem, vt ipse
niger est, & dentatus, si tamen carbonem in-
ueniam, qui eius fuliginem exprimere possit.

*Demus
Zeussis. &
Zeus De-
mus.
Plin. l. 35. c.
10.*

*Pausan. in
Bœticijs.
Araneæ
Thebanos.*

De deliberatiuo.

CAPVT XI.

IN deliberatiuo exordia grauiã esse oportet,
nec tamen curiosius elaborata, nihil vetat
ab exemplo aliquando incipere, vt si quis rem
honestam, & vtilem proponat apud genero-
sos auditores. Ita poterit exortiri

Timotheum quondam illum Tibicinem
ferunt, cum primum Alexandro Regi artis
suæ specimen exhiberet, cecidisse iuxta illius
mores

*Exordia in
deliberati-
uo.*

*Timotheus
Tibicen-
Alexandri
generositas.*

Dion. ora. 1. mores admodum peritè, atque musicè, non de regno ex mollem, neque remissam cantionem, quæ ad aditione eruignauiam desidiãque duceret, sed ipsum o-
diti Morelli. pinor restum, qui Mineruæ appellatur nomu.

Et Alexandrum quidem confestim exiuisse ad arma, tanquam diuino numine incitatum. Quod profecto effecit, non adeò musica vis, vt Regis animus acer, atque iracundus. Quoniam Sardanapalum nunquam certè è cubiculo à mulieribus, suscitasset non solum Timotheus, aut alius quispiam ex iunioribus, sed neque Marsyas ipse, aut Olympus, quin etiam nihi videtur, quod ne Minerua quidem (si fas est dicere) eundem nomum percurrente, ille vnquam atna correpturus erat, sed longè prius surrecturus ad saltandum, aut fugiendum vsque adeò miserè affectus erat ob potestatem, deliciasque. Vtinam hodierno die sic vestros concitarem animos, &c.

Alias ab attentione, & promissione magnorum commodorum, vbi præsertim ad populum agitur, vt Olynthiaca prima.

Adiunctum rei.

Ego verò sic mihi persuadeo vos magnæ opulentia loco hanc orationem meam numeraturos.

Alias a precatone, & molli obiurgatione eorum, qui nimis frigide deliberant.

Maxime vellem, Athenienses, vt qua in omnes estis humanitate, eandem erga vos ipsi adhiberetis. Nunc autem maior est dexteritas in aliorum malis corrigendis, quam in ijs, quæ ad vos attineat prouidendis.

Alias à reprehensione eorum, qui fictam deliberationem instituunt, & adhibent sibi consiliarios, quos minime sequi cupiunt.

Si scitis, Athenienses, quid de rebus ipsis factu sit optimum, nõ modo superuacaneum est, sed improbum eas ad deliberandum proponere, nam si, quæ ipsi antequam sententias rogaueritis, tanquam optima, & vestris commodis maxime consentanea amplectimini; Quotlum iisdem audiendis frustra obtundi attinet, sin autem ista consideratis, quasi ex ijs, quæ dicentur statuendum sit: Non opinor æquum est, si qui velint eis non facere dicendi potestatem.

In genere *παράλογον* suadendo, scilicet, aut dissuadendo, quod incredibile videatur.

Dion. Prusæ ora. 11. Noui equidem propemodum, quod omnes homines docere difficile sit, in errorem
ex Græco, autem inducere facile, & discunt quidem, si

modo discunt à paucis, & iisdem apprimè e-
ruditis, in errorem autem inducuntur ocyus
à multis, ijsque imperitis, & non tantum ab
alijs, verum ipsi à semetipsis. Veritas enim a-
mara est stultis, & iniucunda; mendacium au-
tem dulce, & blandum, quemadmodum o-
pinor ijs, quibus dolent oculi, lumen videre
molestum est: tenebræ autem, absque tristitia sunt, & suaves, quod videre non sinant.
Aut quomodo ita sæpe inualuissent mendacia, quum veritas esset præsto, nisi per voluntatem vicissent? quum autem difficile sit (vt dixi) docere, longè tamen difficilius est docere præsertim eos, qui longo tempore mendacia audiuerunt, neque ipsi soli in errorem inducti sunt, sed & patres eorum, & auj, & omnes ferè maiores. Non enim facile est horum conuellere opinionem, etiam si quis manifestè conuincat. Quemadmodum & ijs, qui suppositos pueros aiunt, difficile est tamen eximere opinionem, etiam si quis vera dicat, quæ quidem initio si quis dixisset nunquam eos suscepissent. Porro hoc ita validum est, vt multi mala potius sibi vendicent, & confiteantur aduersum sese, si prius sint persuasi, quam bona post longum tempus audientes. Proinde neque vos (viri Ilicenses) mirabor si fide digniorem putaueritis Homerum, qui pessima aduersum vos mendacia finxit, quam me vera dicentem.

In exhortatione ad virtutem contra curiosos.

Multi quidem homines de quæstionibus controuersis, in quibus eruditorum hominum triumphare solet industria, & disputare audent, & audire, de ijs verò, quæ constanti hominum opinione rata sunt, & fixa, superuacaneum esse quicquam docere existimant. Ego sanè si viderem vos in ijs, quæ recta esse excitemus, permanere, nihilque facere, quod rationi confirmata aduersetur, neque ipse putassem necessarium esse loqui de rebus perspicuis. Quoniam autem non à bonorum, & malorum ignorantia adeò vos video perturbari, quantum ab eo, quod non ratiocinationibus de his obtemperatis, neque sequimini eas, quas ipsi habetis opiniones: magnam me arbitror utilitatem allaturum, si cas continuo vobis in animum reuocem, sermoneque adhorter, vt obediatis, factoque conseruetis officium. Quemadmodum enim opinor, & medicos, & naucleros videmus sæpè eadem præcipere, non eo, quod non primum audierint.

dicunt, quibus præcipiunt, sed quod eos negligere, animumque non attendere videant: Ita & in vita utile est sæpe istdem de rebus dicere, quod multi quidem sciunt quid conveniat, sed non faciunt. Nō enim finis est negotantibus scire, quid sibi proficit, sed eo (opinor) uti, hoc enim illis sanitatem præstat: neque alijs discere fructuosa, & perniciofa ad vitam, sed non aberrare in horum electione. Sicuti enim videre licet, quod qui ex oculis laborant, sciant quidem se sentire molestiam, si manus oculis admoveant, non velint tamen abstinere: simili modo, & in alijs accidit negotijs, ut multi quidem, & clare sciunt, quod non proficit quid facere, incidant tamē in illud. Quis enim nescit incontinentiam magnum esse malum? sed tamen quamplurimos inuenias incontinentes: Et, per Iouem, segnitiam omnes sciunt, non solum non posse acquirere vitæ necessaria, verum etiam acquisita disperdere: tamen reuera plures inuenire est segnes, quam qui aliquid operis facere velint.

Item in exhortatione ad ridiculos, & voluptuarios aptissimum exordium.

Nunquid tandem velletis, o viri, paulisper serua agere, & attendere? quando quidem ludendo atatem transigitis nulli rei animum serua aduertentes? Iudi sane, & voluptatis, & risus (ut dicam quod res est) nunquam vlla vobis est inopia: nam & ipsi ridiculi estis & faceti, & multos horum habetis ministros: rerum autem seriarum magna vos video laborare penuria. Quanquam sunt, qui vos laudent, tanquam sapientes, & acutos, quod tot hominum millia pariter, & quæ oportet cogitetis, citoque proloquamini quicquid cogitaueritis. Ego verò magis vos laudarem, si tardè proloqueremini, & modestè taceretis, rectèque cogitaretis, quod & nunc facietis, quo ad illam laudem acquiratis, aliam maiorem, nouamque, & honestiorē, quod cum tot sitis numero, sermonibus tamen habitis vtilibus omnes tenueritis silentium, & ad hoc ostenderitis, quod non solum idonei suis cogitata proloqui, sed etiam audita intelligere, choreæ hæc quidem laus est, simul loqui posse, imo ne choreæ quidem, cur enim omnes defraudentur melodia: populi verò bene auctulare.

A virtute deliberantium valde aptum.

Nisi virtus, atque fides vestra satis spectata mihi foret, ac quicquam opportuna res ceci-

disset: spes magna dominationis in manibus frustra fuisset: neque ego per ignauiam, aut vana ingenia, incerta pro certis captarem. Sed quia multis, & magnis tempestatibus vos cognoui fortes, fidosque mihi, eo animus ausus est maximum, atque pulcherrimum factum incipere, simul, quia vobis eadem, quæ mihi bona, malaque esse intellexi.

A persona suadentis.

Neque mihi hoc arrogo, neque si arrogarem satis sanus viderer, ut veluti Polemon aliquis Hannibalem Martis spiritus vigore iuueniliter exultantem, in re militari instruere, ac erudire suscipiam: sed tamen ut summi gubernatores interdum à vectoribus admoneri solent, æquo animo, quæ est vestra humanitas, moneri à me patiamini.

Faciam ut Imperatores instructa acie solent, quanquam paratissimos milites ad præliandum videant, eos tamen hortantur. Sic ego vos ardentem, & erectos ad liberalitatem recuperandam cohortabor.

Noctuam quidem deformem non modò corpore, sed & cantu immundam, fastidiosorum hominum mollities respuit, eidemque insultat. Sed tamen si AEsopo fabularum concinnatori credimus, & prudentis olim animi fuit, & consilij. Suasit quippe auibus, ne quæcum crescere sinerent, fore enim ut ex ea viscum nasceretur, quo ipsæ caperentur, atque cum homines linum sererent, iussit illius semen erutum deuorari, ex quo futura præuidebat reia. Quid cum sagittarium vidisset, peristit, inquit, auos, ille homo vestris vos pennis anteneriet, pedes ipse vobis alatas immittet sagittas. Sed tamen surdis canebar, ut fatua continebatur. Et fortasse fors noctua: apud vos hodierno die contigerit (audir.)

Glaucus ut aiunt (audit) pugil fortis, & genosus, cum in ludis Olympicis premeretur ab aduersario, parentis rusticuli hominis, qui tum fortè aderat, voce excitatus est ad decus. Nam cum de media turba quanta maxime poterat vocis contentione vir simplex exclamasset. *πᾶν τὴν ἀπ' ἀπόρου.* Fili mi istam ab aratro, hoc dicto inflammatus adolescens aduersarium ingenii plagâ cum certâ victoriâ percussit. Qui mirum igitur, si ego quanquam istius urbanitatis, quam illi tantopere efferunt insolens, vos licet benè animatos, & iam in prociectu stantes hortari videar, quando & ipsi olitores non nihil altquando loquantur opportune.

Idem ad Alexandr. orat. 32.

Salust. in Carthina.

Noctua prudentia. Dion. Chryso. de i. Des cognitione.

Glaucus pugil. Rusticus filium pugilem animo.

De iudiciali.

CAPVT XII:

Iudicialis exordia.

IN iudiciali pro reo, ubi est causa grauis, & ipse miser, Libanius sepe utitur hoc exordio. *ἡμῶν μὲν ὁ ἀνδρες, &c.*

Liban. in Orestis exprossum à Graco.

Equidem sic arbitrabar, & sic in animum inducebam meum, mihi post infinitos angores, atq; ærinas, quas ego formidolosi temporis acerbitate animo, & corpore exantlaui, æquiores tandem aliquando fortunam nostris rebus fore. Videbam enim omnes quotquot sunt mortales, modò quidem miseros, modò fortunatos, & me hominum conditione natum, sperabam tempus illud visurum, quo si non plane recrearer animo, saltè inter saxa, & solitudines ferarum comes perpetuus, meas deplorarem miseras, & tepenti lachrymarum fonte dolorum incendia restinguerem. Sed longe secus accidit, quam opinarer, ita me dirus, & infatigabilis Alastor exercet, & calamitates per sua veluti vestigia reflectuntur. Et nunc integer ille homo, me ad vestrum tribunal adducit, vt miseram animã, quã Scyllæ, & Charybdes, aut misericordia, aut contemptu reliquerunt ante vestrum tribunal, si possit exhauriat.

Item apud Libanum.

Nondum Genius ille meus satiatuſ est malis, nondum fortunæ nouercales iræ defuerunt, nondum coniurata in meam perniciem malorum agmina sese omnia effuderunt. Ecce ad hominem animi, & corporis morbo confectum, ad cadauer miserum, & abiectum, infimes corui aduolant, vt ossa, si nihil aliud reliquum est, exportent.

Hæc sunt *πάλαι κριτικὰ*, & ad hoc genus pertinent, in quo reus de spe præmiõrum, quæ expectabat ad metum suppliciorum traducitur.

Cicero pro Flacco.

Cum in maximis periculis huius urbis, atque Imperij grauiſſimo, atq; acerbissimo reipub. casu, socio, atque adiutore consiliozum, periculorumque meorum L. Flacco cædem à vobis, coniugibus, liberis vestris, vastitatem à templis, delubris, vrbe, Italia depellebam, sperabam iudices honoris potius L. Flacci me adiutorem futurum, quam miseriarum deprecatorem.

Idem pro Sylla.

Maxime vellem (iudices) vt P. Sylla, & antea dignitatis suæ splendorem obtinere, & post calamitatem acceptam modestæ fructu

aliquem potuisset percipere. Sed quoniam ita tulit casus infestus, vt amplissimo in honore eunt communi ambitionis inuidia, tum singulari Antonij odio euerteretur: Et in his pristina fortuna reliquijs miseris, & castis, tamen haberet quosdam, quorum animos ne supplicio quidem satiare posset, quanquam ex huius incommodis, magnam animo capio molestiam, tamen in certis malis facile patior oblatum mihi tempus, in quo boni viri lenitatem meam, misericordiamque notam omnibus quondam, nunc quasi intermissam agnoscerent: improbi, ac perditæ ciues edomiti, atque victi præcipitante Rep. vehementer me fuisse, atque fortem: conseruata mirent, ac misericordem faterentur.

Adiunctum accusatorum.

Quæ res in ciuitate, duæ plurimum possunt, eæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, summa gratia, & eloquentia, quarum alteram C. Aquili vereor, alteram metuo. Eloquentia Q. Hortensij ne me dicendo impediat non nihil commoueor. Gratia Sextij Neuij, ne P. Quintio noceat, id verò mediocriter pertimesco.

Adiunctum rei, & personæ, & causæ grauis.

Si auctoritates patronorum in iudicijs valerent, ab amplissimis viris L. Cornelij causa defensa est: si vsus à periculis: si ingenia ab eloquentissimis, si studia ab amicissimis, & cum beneficijs cum L. Cornelio tum maxima familiaritate coniunctis, &

Quod erat optandum maximè (iudices) & quod vnum ad inuidiam vestri ordinis, infamiamque iudiciorum sedandam maximè pertinebat. Id non humano consilio, sed prope diuinitus datum, atque oblatum vobis summo reipub. tempore videtur.

Adiunctum oratoris, & ratio consilij, seu quens huiusmodi, exordium apud Cicero nem, vt in Diuinatione in Verrem.

Si quis vestrum fortasse (iudices) aut eorum, qui adsunt forè miratur, me, qui tot annos in causis, iudicijsque publicis ita sum versatus, vt defenderim multos, leserim neminè: subito nunc mutata voluntate ad accusandum descendere. Is, si mei consilij causam, rationemque cognouerit, vno, & id quod facio probabit, & in hac causa profectò neminem mihi esse præponendum auctorem putabit.

Cic.

Pro Rose.
Amerino

Credo ego vos (iudices) mirari quid sit cū tot summi oratores, hominesque nobilissimi sedeant, ego potissimum surrexerim, Is qui neque aetate, neque ingenio, neque auctoritate sim cum his comparandus. Omnes enim hi, quos videtis adesse in hac causa, iniuriam nouo scelere constatam putant oportere defendi, defendere ipsi propter iniquitatem temporum non audent. Ira fit vt adsint, propterea quod officium sequuntur: taceant autem idcirco, quia periculum metuumt. Quid ego? audacissimus ego in omnibus? minime. At tamen officiosior, quam ceteri: ne istius quidem laudis, ita sum cupidus, vt alij eam preceptam velim.

Adiunctum Iudicium.

Ad Pontif-

Cum nulla diuinitus, Pontifices, a maioribus nostris inuenta, atque instituta sunt, tū nihil praeclarus quam quod vos eosdem, & religionibus Deorum immortalium, & summa reip. praesse voluerunt: vt amplissimi, & clarissimi ciues temp. bene gerendo, Pontifices religiones sapienter interpretando temp. conferuarent. Quod si villo tempore magna causa in sacerdotum pop. Rom. iudicio, ac potestate versata est, hac profecto tanta est, vt omnis reip. dignitas, omnium ciuium salus, vita, libertas, ara, soci, Dij penates, bona fortuna, domicilia, vestrae sapientiae, fidei, potestatisq; commissa, creditaque esse videantur.

A precatione pro Murana, quod precatus sum, &c.

Exordia ex abrupto, & concisa.

CAPVT XIII.

Exordia, quae vocantur ex abrupto, sine insinuatione, & cuniculis, quasi quodam calore mentis excussa apprimē decent negotia feruida, & viros acres, laconicaeq; breuitatis amatores. Idcirco saepe in concionibus Imperatorum, & ducum vsurpantur, vt est annotare in Liuiō.

Admutius
apud Lini.
Manlii
Capitolini.

Spectatum huc ad rem fruendans oculis superiorum caedes, & incendia venimus?

Quousque tandem ignorabitis vires vestras, quas natura, ne belluas quidem voluit ignorare?

Quid istas miles, non cum Latino, Sabinoque hoste res est, quem victum armis, so-

ciū ex hoste facias. In belluas strinximus ferum. Hauiendus, aut dandus est sanguis.

Hic praebituri vos telis hostium estis in defensi, inulti: Quid igitur arma habetis?

Quae tristia milites haec, quae insolita cunctatio est? Hostem, an me, an vos igooratis?

Tempus, quod saepe optastis venit, quo vobis potestas fieret virtutem vestram ostendendi.

Τὶ λόγος ἄξιόν ἐσται μὲν ἐμῶν, ἢ βλάσφημιαν ἢ νόμον δολοῦσθαι.

Quid soluitis ordinem laudabilem, quid cogitis linguam legi feruentem.

Ferro hic tibi submouendus sum Appi, vt tacitum feras, quod celari vis.

Hoc in aeterniore orationem est retortum. Neque nouum, neque inopinatum mihi est, Quirites, si quod vnum familiae nostrae semper obiectum est ab seditiosis Tribunis, id nunc ego quoque audiam.

Hoc etiam admirabilitatem habet in breuitate.

Ἡ δὴ ὅτε οὐρανὸς ἔσται ἐνερθε τῆ γῆς, καὶ ἡ γῆ μετὰ τὸ οὐρανὸν, καὶ οἱ ἄνθρωποι νόμον ἐν θαλάσῃ ἔξωσι, καὶ ἰχθύες τοῦ πρότερον ἄνθρωποι.

Nunc profecto caelum sub terra erit, terraque caelo supereminebit, homines mare incolent. Pisces domicilium prius, hominum accipient.

Sequens ad suuoriam peropportunitum.

Ἐν οἷ νῦν Καλλιμαχα ὅτι ἡ καταδολῶσαι Ἀθῆνας: ἡ ἐλευθέρως ποιήσαντα μνημόσιμον λιπιδῶν τῶν πάντων ἀνθρώπων βίον, οἷον οὐδε Ἀρμόδιον τε καὶ Ἀριστογείτων λείπωσι.

In te Callimache situm est: Vtū Athenae in seruitutem redigantur. An tu eas liberando, memoriam tui in omne aeuum relinquis, qualem nec Armodius quidem, atque Aristogiton reliquerunt.

Abruptum illud est, & concisum, simulque admirabilitate distinctum.

[En (Quirites) illius Appij progenies, qui decemuir in annum creatus, altero anno se ipse creauit, tertio, nec ab se, nec ab villo creatus, priuatus fasces, & Imperium obtinuit. Nec ante continuando abstulit magistratus, quam obruerent eum male parta, male gesta, male retenta imperia.]

Popilius.

Vestius.

Camillus.

Porcius.

Cato.

Gregor.

Nazianke.

in plaga grandinis.

Appius.

apud Lini.

Exordium per

οἰκτιροῦσα.

Societes a-

apud Herod.

Ouidius

imitatus est.

Exordium concisum & admirabile.

P. Sempromium.

Aliud breui rotunditate collectum rem-
poni statim ob oculos, vt.

*Euryptole-
mus apud
Xenoph.* Τὰ μὲν κατηγορήσαν, ὡς ἄνδρες Ἀθηνῶσι,
ἀνέλω εὐθάδε Περικλῆς ἀναγκαῖός μοι ὄν-
τος, καὶ ὅπτηχθέτι, καὶ Διομέδοντος φίλος, τὰ
δὲ ὑπεραπολογησάμενος, τὰ δὲ ἔξιμμελεύ-
σαν ἀμυδοκείαριτα εἶναι ἀπ᾽ αὐτῆ πόλει.

Partim accusaturus. (viri Athenienses)
Periclem necessarium, & amicum meum, at-
que Diomedontem mihi beneuolentia con-
iunctum huc ascendis Partim etiam suaturus,
quæ reip. maximè salutaria esse videntur.

Hoc quod sequitur, habet in grauitate fe-
stiuitate.

*Demaratus
apud Hero.* Βασιλεῦ κόττερα ἀληθῆ καὶ χρεῖμα πρὸς
σε ἢ ἠδονῆ.

Vtrum apud te Rex vtar veritate, an iucū-
ditate?

Aliud celeritatem habet in suauitate, vt

*Cyrus apud
Xenoph.* Ἄνδρες σύμμαχοι ἀνθρώπων τὸ γεγενη-
μένων πάθος, τὸ γὰρ ἀμαρτάνειν ἀνθρώπους
δίται, οὐδὲν οἶμαι θαυμαστόν.

Viri socij humanum est, quod aduersi ac-
cidit. Nam quod homines errēt, vt homines,
nihil puto mirandum esse.

Istud laconicum est.

*Archida-
mus apud
Thucid.* Δίχρημα λέγετε, ὡς ἄνδρες πλαταεῖς, ἢ μὲν
ποιεῖτε ὅμοια τοῖς λόγοις.

Rectè dicitis (viri Plataenses) si verbis
facta respondeant.

E iam à similitudine exorsus est Xeno-
phon.

*Timolauus
apud Xeno-
phonem.* Ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ (ὡς ἄνδρες σύμμαχοι) ὅμοι-
ον εἶναι τὸ τῆς λακεδαίμονων πρᾶγμα οἷον πρὸς
τὸ τῆς ποταμῶν.

Atqui mihi videtur (viri socij) res Lace-
dæmoniorum perinde se habere, ac fluuiio-
rum, &c.

Conuenit sequens in rem bene gestam,
& gratulationem.

Bene habet (Quintiles) vicit disciplina mi-
litaris, vicit Imperij maiestas.

*Tharyrius a-
pud Liniū.
Seneca cont.
lib. 6.* Audite rem nouam, fratrem crudelem,
noueam misericordem.

De narratione.

Narrationis diuisio, & vsus.

CAPVT XIII.

*Narratio-
nis diuisio.*

Antequam ad narrationis præcepta pro-
grediar longius, tantisper subsisto in li-
mine: quo verbi distinguam ambiguitatem.
Plerique enim narrationem in eas angustias
adduxerunt, vt id solum esse vellent, quod
facti ciuilib, statisque causæ, vt cædis, vt fur-
ti, vt sacrilegij, & cæter. expositionem comple-
teretur, quò fit vt eorum de narrationibus
præcepta tenuia saepe sint, & inter vnius iudi-
cialis generis fines contenta. Verum notatio-
ne dignum est, quod obseruat Quintilianus,
*aliud esse narrationem causæ, aliud eorum, quæ
pertinent ad causam.*

Narratio causæ tota iudicialis est, quæ rei,
de qua quaritur continet enucleationem, vt
cædis Clodianæ in Miloniana. Eorum verò,
quæ pertinet ad causam latè sumitur pro cui-
usque rei, vel facti expositione.

Huius octo species commenti sunt argu-
mentosi Rhetores, & vt solent in plerisque
nimij, cuius diuisionis author est Curius For-
tunatianus, apud quem in artis Rhetoricæ
scholis sic distribuitur.

Prima narratio dicitur *δηγησις*, quæ princi-
palis est totam facti rationem solidè ample-
ctens.

Secunda *ἀντιδηγησις*, quæ fit cum res secus
narratur, quàm ab aduersario fuerit expo-
sita.

Tertia est *μετρητή δηγησις*, quæ non prima-
riam tanti facti rationem, sed omnes eius par-
tes, & circumstantias, enucleatè discuit.

Quarta est *παράδηγησις*, quæ aliquas res ge-
stas extra causam positas inducit, ad confir-
mationem tamen causæ non inutiles, vt si
dicturus de Seij furtis, nonnulla de eius in-
gluue, & intemperantia, quasi rapacitatis fo-
mite differas.

Quinta *ἐπιδηγησις* narratio, quæ quæstio-
ni comprobandæ subiungitur, & quasi subin-
textitur à propria narrationis sede digressa.

Sexta est *κατάδηγησις*, quæ fit cum tota o-
ratiō narratiua est.

Septima est *ἐκδηγησις*, quum latius in quæ-
stionibus, vel ante epilogos exequimur eas
res gestas, quas in narratione breuiter attingimus.

Vlti-

Ultima est *ἡλικία*, quæ res gestas non tam docet, quam exaggerat.

Ex ijs perspicuus fiet narrationis usus, siquidem in genere demor stratiuo, ut in laudatione personæ utendum *καταδιηγήσει*, & *δέξασκεν*, cum tota res narratiua sit, sed non exili filo pertexenda, verum magnis, & colucentibus styli gemmis decoranda.

In concionibus, & Chrijs, seu orationibus, & scientiæ, & quæstionis, nulla est *ἡλικία*, aut primaria narratio, sed eius vicem implet generalis propositio. Variæ tamen sunt *παράδιηγήσεις*.

Propositio generalis implet vicem narrationis.

Concionum & Chrijs narrationes qua & Narrationis vsus in Chrijs Concione Generetudis & cat.

In genere iudiciali opus est semper narratione, nisi constet omnino de re gesta in re accusatore, & reum. Sed ea pro prudentia oratoris locum nonnunquam mutat, ubi aliqua ante constitutionem causæ præiudicia, & similia sunt amolienda. Aliqua etiam retinet, alia immutat, alia colorat, alia inuertit, alia exaggerat pro causæ, & rei necessitate.

In genere deliberatiuo non est vbique necessaria *ἡλικία*, si constet de re, de qua deliberatur. Sin autem, & *ἡλικία* plerunque, & *ἀρτί-ἡλικία* utendum est, *consilium resq; locustq; dabit*. Nunc narrationis in viuere sumptu vitia, & virtutes consideremus.

Narrationis vitia ostendit.

CAPVT XIV.

Prolixitas narrationis inerti fluius similibus.

PRIMUM, est prolixitas, quam, ut ait D. Gregor. Nazianz. ad Helladium rebus mestis maxime oportet, non verbis, aut verbis fit, ubi quis se viriliter expedire non potest, sed ut iners fluuius lutum, & cœnum turbidis aquis agrè volurat: res querit ab o-uo, ubi nihil est opus, frigida, & oriosa adiuncta confectatur, quæ languida, & inacenti oratione non sine rudio prosequitur.

Secundum, Parentheses crebræ, & longæ, quæ sermonem institutum aliud trahunt, distrahantque non sine multis ineptijs.

Tertium, ambiguitas verborum, sententiarumque, ut si quis dicat, aiit Pyrrhum Romanos hoc pralio fudisse. Quis inde victor, quis victus intelligi potest?

Quartum, nimia personarum, rerumque multitudo, & confusio, vno veluti impetu sensibus obiecta, animum confundit auditoris. Distendere oportet paulatim narrationem,

nec omnia eiusdem membra in nodum contrahere.

Quintum, quicquid incredibile, & fabulis simile præter communem naturam, præter morem, & rationes, atque vias agendi.

Sextum, Dictio humilis, oblcura, improprio.

Septimum, Dissolutio sine ylo decore, nexu, & articulis.

Octauum, Eiusdem verbi crebra, & inepta repetitio.

Narrationis virtutes.

CAPVT XV.

CONTRÀ, Narrationem decent virtutes.

Timor tabula

Prima, expedita breuitas, in qua nihil tamen mancum, nihil concisum, & decurtatum videatur, neq; enim putes te semper Timantis tabulas auditoribus obijcere, in quibus plus intelligendum erat, quam pingereur; si vis intelligi, narrare oportet, sed caue, ne longas periodos, ubi nihil opus est, curiosus hic ffectes; breuitas percommoda conficietur simplicibus verbis, semel vnaquaque re dicenda, nulli rei, nisi ut dilucidè dicas seruido.

Secunda perspicuitas, qua oratio, ut pellucidus amnis fluit, & ea fit vsitatis verbis, proprijs, dispositis, aut circumscriptione conclusa, aut intermissa, aut concisione verborum.

Tertia, probabilitas est in genere, si non minus compta oratio, atq; expolita, si est auctoritas, & pondus in verbis, si sententiæ, vel graues, vel apte opinionibus hominum & moribus.

Narrationis probabilitas, ex quindecim rebus petita.

CAPVT XVI.

IN specie quindecim enumerantur à Cicerone, quæ ad probabilitatem spectent, & à Maioragio his vulgaribus exemplis illustrantur, quæ in iuuenturis gratiam hic subijcere non erit superuacaneum.

Primo, personæ in quibus considerantur nomen, natura, victus, fortuna, habitus, affectio, studia, consilia, facta, casus, orationes.

Ii 3

No-

Nomen, vt pro Rosc. Amer.

[Nam duo isti sunt, T. Roscij, quorum alteri Capitori cognomen; iste qui adest, magnus vocatur.]

Natura considerantur, vt, an timidus, an audax, an fortis, an prodigus, an auarus, an liberalis, robustus, aut infirma valetudine, atque ita de reliquis, vt Cicero de P. Clodio.

[Vbi vidit homo ad omne facinus paratissimus, fortissimum virum, inimicissimum suum, certissimum consulem.]

Virtus etiam spectatur, vt pro Roscio Amerino.

[Cum hic filius assiduus in praedijs esset, cumque se voluntate patris rei familiaris, vitæque rusticæ dedisset.] Pro P. Quinctio docet Næuium scurrilem vitam egisse, neque iura societatis didicisse, Pro M. Caelio docet cum in adolescentia cum optimis viris vixisse.

[Nemo hunc M. Caelium in illo ætatis flore vidit, nisi aut cum patre, aut mecum, aut in M. Crassi castissima domo, cum artibus honestissimis erudiretur.]

In fortuna spectatur nobilitas, & diuitiæ, atque his contraria, vt pro Roscio Amer.

[Sextus Roscius pater huius municeps Amerinus fuit, cum genere, & nobilitate, & pecunia, non modo sui municipij, verum etiam eius vicinitatis facile primus, tum gratia, atque hospitij florens hominum nobilissimum.]

Habitus, vt pro Quinctio.

[De Sexto Nævio fit magna mutatio loci, non ingenij, nam qui ab adolescentulo quæstum sibi instituisset, sine impendio, postquam nescio quid impendit, & in commune contulit, mediocri quæstu contentus esse non poterat.]

Affectio differt ab habitu, quia habitus est diuturnior, affectio facile mutatur, vt lætitia, spes, moeror, timor. Cicero pro Q. Ligario.

[Quo audito partim cupiditate inconsiderata, partim cæco quodam timore, primò salutis causa, post etiam studij sui, quarebant aliquem ducem: Paulò post atque ille, nõ mediocri cupiditate arripuit imperium.]

Studium est vehemens animi applicatio ad aliquid agendum, quæ in persona consideratur, vt pro Archia Poeta.

[Nam, vt primùm ex pueris excessit Archias, atque his artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari solet, sc ad scri-

bendi studium contulit.]

Consilia sæpè explicantur in narrationibus, vt pro Rosc. Amer.

[Consilium cæperunt plenum sceleris, & audaciæ, vt nomen huius de parricidio deferrent.]

Facta, vt pro Milone.

[Subitò reliquit annum suum, seq̃e in annum proximum transtulit. Item, Roma subitò ipse profectus pridie est.]

Casus est, qui præter spem, atque opinionem accidit, vt pro Q. Ligario.

[Bellum subitò exarsit, quod, qui erant in Africa antè audierunt geri, quàm parari.]

Orationes multò probabiliorẽ sæpè narrationem faciunt, vt pro Milone.

[Palam agere cæpit, & apertè dicere occidendum Milonem. Item etenim palam dictabat consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse.]

Hæc omnia sunt in personis consideranda.

Secundò, fit narratio probabilis à temporibus, vt pro Q. Ligario.

[Q. Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, Legatus in Africam cum Proconsule C. Confidio profectus est.] Pro M. Caelio, docet à tempore, Caelium Cælinæ familiarẽ non fuisse.

Tertiò, à loco, vt pro Milone, vt

[Antè fundum suum insidias Miloni collocaret.] Sæpè etiam à loco narrationes incipiunt, vt 3. in Verrem, [Oppidum in Hellesponto Lampfacum, Iudices.] Interdum locus, & tempus vnà copulantur, vt pro Roscio Amerino, [Occiditur ad balneas palatinas, rediens à cœna Seruius Roscius.]

Pro Milone, [Fit obuiam Clodio ante fundum eius, hora ferè vndecima, aut non multò fecus.]

Quartò, si cuiusque facti, & euenti causa ponetur, erit probabilis narratio, causarum enim explicatio fidem facit, vt

[Cur Clodius insidias Miloni fecit? quia occorrebat ei maneam, ac debilem Præturam suam futuram consule Milone.]

Quintò, si testata dici videbuntur, vt pro Milone.

[Quin etiam Fauonio fortissimo viro querenti ex eo qua ipse futeretur Milone viuo: respondit, triduo illum, ad summum quatrduo petiturum: quam vocem eius, ad hunc M. Cætonem statim Fauonius detulit.]

Sextò,

Sexto, si cum hominum opinione, ut pro Roscio Amerino.

[De vita rustica, quae vita maximè diiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta.] & pro Milone, [fecerunt seruos in tali re facere voluissent.]

Septimo, si cum auctoritate coniuncta, ut pro Roscio Amerino.

Etenim rectum putabat pro eorum honestate se pugnare, propter quos ipse honestissimus inter suos numerabatur.

Autoritas verò maximam vim habet ad faciendam fidem, vel in eo, qui dicit, vel in eo, de quo dicitur. Nam auctoritate magna praeditis hominibus facilius creditur, quia nulla est in eis mendacii suspicio, & quae dicuntur de viro magnae auctoritatis, facile probantur: ut si quis narret Catonem esse amantem patriae, alienum ab avaritia, fortem, & constantem in negotiis, potest etiam auctoritas ad imperium referri, ut in Verrinis Cicero multa narrat, quae Verres pro auctoritate Imperii, quod gerebat, flagitiose perpetrarat.

Octauo, si cum lege, ut pro Milone Cicero lege naturae probat vniciuique licere vim repellere.

[Est enim (inquit) haec, Iudices, non scripta, sed nata lex, &c.]

Nono, si cum more, & consuetudine, ut in eadem oratione.

Sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa praefecit, ut omnem semper vim, quacumque ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent, &c.

Decimo, si cum religione coniuncta, ut ibidem.

[Iter solemne, legitimum, necessarium Miloni esse Lanuuium ad flaminem prodendum, quod erat dictator Lanuuij Milo.]

Vndecimo, si probitas narrantis significabitur, probis enim viris facile credi solet. Idco Aristoteles inter probationes artificiosas, mores etiam ipsius rei, si exprimantur, annumerat, ut pro Milone.

[Nihil dico quid Respublicae consecuta sit, nihil quid vos, nihil qui omnes boni, nihil sane id profero Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidem seruare potuerit, quin vna Respublicae vosque seruaret.]

Duodecimo, si antiquitas, hoc est, oratio-

nis grauitas, quae antiquitatem quandam, & venerationem praeseferat, ut pro Milone.

[Qui non honoris gradum spectaret, ut caeteri, sed & Lucium Paulum Collegam effugere vellet, singulari virtute ciuem, &c.]

Tertiodecimo, si memoria dicentis significabitur, nam ea quae promptè, & memoriter narrantur, vera esse videntur, cum autem quis haeret, & in dicendo vacillat, neque sibi constat, ficta loqui videtur, ideo prouerbio datur, mendacem esse memorem oportere.

Quartodecimo, si orationis veritas, hoc est, si antea solitus est vera dicere, probabile est enim, eum qui semper antea veridicus fuit, etiam nunc vera narrare; mendax autem id assequitur, ut neque cum vera dicit, ei credatur.

Vltimo, vitae fides maximè probabilem orationem efficit, siquidem vita antea facta firmum quoddam testimonium est: sceleratus enim, & improbus nullam fidem habet, probò verò homini facile creditur: idcirco dicunt oratorem bonum vitum esse oportere.

Quarta virtus Narrationis suauitas, in decem partes diuisa.

CAPVT XVII.

Quarta virtus suauitas, quam decem efficiunt.

Primo, admiratio, quae tum excitatur, cum aut magna, aut noua, & inaudita dicimus. Magna, ut si quis narraret à Scipione adolescente defensum fuisse patrem, ac protectum, cum Annibal eum vrgeret in praelio. Ita ostendit Cicero, magnum fuisse factum Caesaris Octauiani, quòd adolescens, ac penè puer, exercitum veteranorum compararit, patrimonium effuderit, & M. Antonij furori obstiterit; quin eiusdem factum ostendit esse nouum, & inauditum.

Multa, inquit, memini, multa audiui, multa legi, nihil ex omnium saeculorum memoria tale cognoui. Ita pro Aulo Cluentio, [O mulieris scelus incredibile, & praeter hanc vnam in omni vita inauditum.]

Secundo, expectationes concitatae multum delectant, cum dubitant auditores, quòd res sit euasura, ut pro Aulo Cluentio.

Summa omnium expectatio, quidnam sententiae ferrent nummarij Iudices. Et cum essent

essent hæ nuptiæ plenæ dignitatis, plenæ cõcordiæ, repente est exorta mulieris importunæ nefaria libido, non solum cum dedecore, verum etiam seclere coniuncta.

Hæc de causâ multi sunt circuitus verborum, & præparationes in dicendo, vt maior expectatio concitetur, quod in Verrem frequentissime Cicero facit. In comædijs, & tragædijs expectationes rerum futurarum concitata magnoperè delectant.

Tertiò, exitus inopinati, quando felices apparent, summam afferunt iucunditatem, quod ita Cicero affirmat.

At viri sæpè excellentes, ancipites, varique casus, habent admirationem, expectationem, lætitiã, molestiam, spem, timorem: si verò exitu notabili concluduntur, expletur animus iucundissimæ lætitionis voluptate, tales sunt omnes comædiarum exitus, hoc est, inopinati, & felices.

Quarò, suavis fiet narratio, si motus animi interponantur, nam vt ait Aristoteles, in omni animi motu inest quædam iucunditas. Cicero pro Aulo Cluentio de Sallia, Cluentij matre.

Deinde ita flagrare cœpit amentia, sic inflammata ferri libidine, vt eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula familiaris, non hominum fama, non filij dolor, non filia mæror, à cupiditate reuocaret, animum adolescentis, nondum consilio, ac ratione firmatum pellexit, &c.

Quintò colloquia personarum in narratione delectant, vt 3. in Verrem.

Quæso, inquit, Philodame, cur ad nos filium tuum non intrò vocari iubes? (Et paulò post,) Tum ille, vt aliquid responderet, negauit moris esse Græcorum, vt in conuiuio virorum accumberent mulieres. Hic tum alius ex alia parte. Enimverò ferendum hoc non est, vocetur mulier, & quæ sequuntur.

Sextò, dolores expressi delectant, inest enim quædam etiam in dolore iucunditas, vt pro Roscio Amerino.

Quod Amerinis eo vsque visum est indignum, vt vix tota fletus, gemitusque fieret. (Pro Aulo Cluentio.) In huius amantissimi sui fratris manibus, & gremio, mærore, & lachrymis consensebat.

Septimò, iracundiæ mouent delectationem. Siquidem Homerus iram canit effuso melle dulciorem. Sic Cicero pro Roscio Amerino,

Nemo erat, qui non ardere omnia mallet, quàm videre in Sexti Roscij optimi viri, atq; honestissimi bonis iactantem se, ac dominantem Titum Roscium.

Octauò, merus in narratione suauitatem afferunt, vt pro Roscio Amerino.

Vsq; adeò autem ille pertinuerat, vt mori mallet, quàm de ijs rebus Syllam doceri. (3. in Verrem.) Hæc vbi filio nunciata sunt, statim examinatus ad aedem contendit, vt & patris, & pudicitia fororis succurreret.

Nonò, lætitiæ faciunt iucundam narrationem, vt pro Cluentio.

Tum verò illa egregia, ac præclara mater palam exultare lætitiã, ac triumphare gaudio cœpit. (3. in Verrem,) Fit sermo inter eos, & inuitatio, vt Græco more biberetur, hospes horratur, poscunt maioribus poculis, celebratur omnium sermone, lætitiãque conuiuium.

Decimò, & vltimò cupiditates expressæ delectant, vt pro R. Amerino.

Hoc consilio atque adeò hæc amentia impulsus, quem ipsi cum cuperent, non potuerunt occidere, cum ingulandum vobis tradiderunt. (Pro Cluentio.) Sanguinem suum profunderè omnem cupit, dummodò profusum huius antè videat. Et hæc suauitas in rebus.

In verbis suauis genus erit dicendi, primum elegantia, & iucunditate verborum sonantium, & leuium, deinde coniunctione, quæ neque asperos habeat concursus, neque disiuictos, atque hiantes, & sit circumscripta non longo anfractu, sed ad spiritum vocis apto, habeatque similitudinem, æqualitatemque verborum.

Typus narrationis poeticae.

Ex Libanio.

CAPVT XVIII.

Δ Ηιανείραν τὴν Οινέως ἐβόλετο ἢ γὰρ Διανίτη μὲν Ηρακλῆς: ἔχε δ' ἔ ποταμὸν Α-Οσενίη. χελῶν ἕρας κόρης. ὃ δ' ἀμφοτέρα δεδοικῶς οὐδέτερον χαρίζεται, σήσας οὖν ἄλλον τὴν θηγατέρα διαγωνίζεσθαι ἐκέλευσε, καὶ Ηρακλῆς ἐν ἑκα παλαίμων, τὸ κέρας ἀνασπάσας ἔ ποταμῷ, καὶ τὸ ἄμμα ἔρρει ἀφ' οὗ Σειρήνες ἐγένοντο.

Deciani-

D Eianiram Oenei filiam petebat uxorem Hercules : at fluuius Achelous tenebatur amore virginis. Oeneus in utroque timidus, in neutro gratificari: iubet igitur proposita filia premissi loco illos decertare: Vicit tum Hercules in lucta, defregitque cornu fluuij, de cuius profuente cruore natae fuerunt Sirenes.

ALIA.

Hyacinthus **A**Κθεις ανθουάκινδορ, τῷ τῷ ἦν πάλαυ μεϊράκιον Αμυκλαῖον, καὶ χαλδῶ, ἐραστὴ καὶ αὐτῷ γεγόνασι δύο, Ζέφυρος τε, καὶ ἡ Διότης, ἐπειδὴ ἡ Χαρις ἐστὶ τῶ δεῦ βυλεύει φόνον ὁ Ζέφυρος ἐπ' αὐτῶ, καὶ τήρησας ἀφιέντα δίσκον, ἐπαυδέυετο γὰρ Υάκινθου Απολλωνι τὰ τοιαῦτα, πῆ τε ἀπὸ τῶ ταυγῆς, καὶ περιτρέψει τῶ μεϊράκιον τὴν βολήν, καὶ τὸ ῥέεικετο; ἢ ἡ γῆ ἡλεῖ τὸ πάθος, καὶ ἀνῆκε τὸ ἀνθου.

A Vidisti, de flore hyacinthi, fuit olim adolescens ille Amyclæus formosus, habuitque amatores duos, Zephyrum, & Latonæ filium, Cum autem Deo inscriberet, insidias illi struit, vt interfecturus ventus, & obseruato tempore, quo discum eiecerat (nam docebat hæc Hyacinthum Apollo) fiat de Taygeto, & conuertit in adolescentem iactum, qui quidem ipse coneidit, terra verò miscra illius florem produxit.

ALIA.

Alpheus. Arctus. **E**ρως ἀπτεται ποταμῷ πόνον οὖν ἐμβέληκεν Αλφειῷ Σικελικῆς πηγῆς, Αρεδῆσης τένομα. πληγῆς ἢ ἐρχεται δι' Ἴονίον παρ' αὐτὴν φηλάτιον ἀμιγῆς, καὶ ἐν δαλάτῃ τὸ ῥέειζορ.

A Mor tetigit amnem, immisitque cupiditatem Alpheo fonti Siciliæ, nomine Arcthusæ. Itaque ille saucius fertur per Ionium mare ad ipsum. In mari etiam ipso impermissum flumen seruans.

Typus narrationis ciuiliis, in tenui caractere.

Cic. lib. 2. de inuentione.

CAPVT XIX.

Hyacinthus **I**N itinere quidam proficentem ad mercatum quendam, & secum aliquantum

nummorum ferentem est comitatus cum hoc, vt ferè fit, in via sermonem contulit, ex quo factum est, vt illud iter familiarius facere vellent. Quare, cum in quandam tabernam diuertissent, simul cœnare, & in eodem loco somnum capere voluerunt, cœnati discubuerunt ibidem. Caupo autem (nam ita dicitur post inuentum, cum in alio maleficio deprehensus esset) cum illū alterum videlicet qui nummos haberet, animaduertisset, noctu, postquam illos arctius, vt fit, iam ex latitudine dormire sensit, accessit, & alterius eorum, qui sine nummis erat gladium propè appositum è vagina eduxit, & illum alterum occidit, nummos abstulit, gladium eruentum in vaginam recondidit, ipse sese in lectum suum recepit: ille autem cuius gladio occisio erat facta, multo ante lucem surrexit, comitem illum suum in clamauit femel, ac sapius, illum somno impeditum non respondere existimauit: ipse gladium, & cætera, quæ secum attulerat: solus profectus est. Caupo non multo post conclamauit hominem esse occisum, & cum quibusdam diuersoribus, illum qui ante exierat consequitur: in itinere hominem comprehendit, gladium eius è vagina educit, reperit eruentum: homo in urbem ad illis deducitur, ac reus fit.

Typus narrationis historica, suauis, & Philologica.

Narratio de Leonibus, & versa.

CAPVT XX.

Alia. 1. 7. de ani. c. 27. **A**Επει Εὐδῆμου, ἐν παραγαίῳ τῶ Ορακίου κόπη λέοντος ἐρημῶ φυλακῆς ἐπέστασαν ἀρχτον σκύμους ἑλέοντος διαφθεῖραι, διὰ τὸ μικροῦς εἶναι ἐτι καὶ ἀμύνομαι σφίσι ἀδιωκῆς. ἐπειδὴ ἀφίκετο ἐκ τινος ἀγροῦ ἑ, τε πατήρ, καὶ ἡ μήτηρ, καὶ εἶδον τοὺς παῖδας ἐν τοῖς φόνοις, οἷα εἰκὸς ἡλγῶν, καὶ ἐπὶ τὴν ἀρχτον ἵεντο, ἡ δὲ δείσατα εἰς τι δένδρον ἢ ποδῶν εἶχεν ἀνέθει, καὶ ἐκάθητο, τὴν ἐπιβελὴν τὴν δὲ ἐκείνην ἐκκλίνου περὶ μένη. ὡς ἢ ἐδόκην τῷ πῆ τιμαρῆσάδα τὸρ λυμεῶνα ἤκειν δεῦρο ἐν ταῦτα. ἡ μὲν λέωντα οὐ λείπει τὴν φυλακῆν, ἀλλ' ὑπὸ τῶ πρέρε.

Kk

πρέμνω εκάθητο ελοχθῶσα, καὶ ὕφαιμων ἀ-
 ναβλέπωσα, δὲ λέων οἶα ἀδμονῶν, καὶ ἀ-
 λῶν, ὑπὸ τῆ ἀχθῆ ὡς ἀνθρώπου· εἶτα σὺ-
 τοῖς ὄρεσιν ἤλατο, καὶ ἀνδρὶ ὑλουργῶ περι-
 τυγχάνει. ὃ ᾗ εἶδεν, καὶ ἀφίησι τὸν πέλε-
 κω, τὸ ᾗ θύρον ὀλέων ἐσάνετο, καὶ ἐαυτὸν
 ἀνατένας ἠσπάζετο ὡς οἷον τε ἦν, καὶ τῆ
 γλῶττι τὸ πρόσωπον ἐφαιδρηνεν αὐτῶν: καὶ ἐ-
 κείνῳ ὑπεβόρσησε. ὃ τε λέων περιεαλῶν
 εἰ τὸν οὐρανὸν ἤγεν αὐτὸν, καὶ ἀφίεντα τὸ πέλε-
 κω σὺκ εἶα, ἀλλ' ἐσήμανε τῶ ποδὶ ἀνελέ-
 δω, ὡς ᾗ ὄν σιωπῆ, ὃ ᾗ τῶ σόμκι ἐλάθετο,
 καὶ ὡρεῖται οἱ καὶ εἶπετο ἐκείνῳ· ἄγει τε αὐτὸν
 ἐπὶ τὸ αὐλίον, καὶ ἡ λέων αἶδε, καὶ αὐτὴ
 προσελθῶσα ἐπώσημανε, καὶ ἐώρα οἰκίζον,
 καὶ ἀνέβλεπεν εἰς τὴν ἀρκτον σιωιδῶν οὐδ' ἄν-
 θρωπῶν, καὶ σημεῖα αὐτῶν ἠδὲ κηδοῦ λα τῶ τῆ
 ἐκείνης, ὡς ἔχε βώμης τε, καὶ χειρῶν διέ-
 κοψε τὸ δένδρον, καὶ τὸ μέρ' ἀνεξάσκη, ἠδὲ
 κατ' ἐλέφτη, καὶ διασπῶσαν τοῖς οἱ θῆρας αὐτῶν.
 τὸν τε ἀνθρώπων ὀλέων ἀπαθή. καὶ ἀσινῆ
 πάλιν ἐπὶ σὴ γαγεν εἰς τὸν χῶρον οὐ πρότε-
 ρον σῆτευχεν, αὐτῶν δὲ ἀπέδωκε τῆ διαρχῆς.
 ἰλοτομία.

IN Pangæo Thraciæ monte Eudæmus ait
 visam, quo tempore leonis lustrum non
 ignorabat à defensoribus vacuum esse: hu-
 ius catulos, qui se per atatum nondum tueri
 poterant, interemisse. Mox parentes cum ali-
 cundè ex venatu reuertissent, & leunculo-
 rum eadem factam vidissent, acerrimo, ut par-
 erat, dolore pressos, visam insequutos fuif-
 se: Hanc verò summo cum metu, quantum
 potuit itineris contendentem, in primam
 quamque arborem conscendisse, ibi ut ab il-
 lorum insidijs declinaret confedisit: Eam au-
 tem illi eum se viderent vicisci non posse,
 leonam quidem continenter summa diligen-
 tia ad arboris truncum insidias molientem
 excubasse, sursumque versus intentis oculis
 sanguinariam aspexisse. Leonem verò simi-
 liter atque hominem ex liberorum morte
 mœrentem, longè, lateque summo cum do-
 lore totis montibus errasse, dum materialium
 fabricum offendisset: cuius è manibus magno-
 perè exterriti securim, ybi is excidisse per-
 sruisset, sese attollens, illum blandè, & sua-

uiter amplexabatur, linguaque illi faciem
 abstergebat, quam benignitatem homo sen-
 tiens, suis rebus fidere cœpit, leo hunc cauda
 amplexatus ducebat: neque securim, qua hu-
 ius è manibus effluerat illum relinquere per-
 mittebat, sed pede suo securim tollendam esse
 ostendebat, cumq; eius significationem ho-
 mo non intelligeret, securim leo ore accepit,
 mordicutque tenens illi porrexit, ac denique
 illum ad lustrum suum, vbi constriati catuli
 iacebant perduxit: id quod leona videns, ipsa
 quoque ad eos profecta homini significabat,
 eadem miserabilem respiceret, atque postea
 sua significatione hunc impellebat suspicet
 visam, vnde homo cōiectura assequutus,
 aliquam hos ex hac grauem iniuriam accep-
 sisse, omnes nenuos ad excindendam arborem
 contendit, quam cum euertisset, visam præci-
 pitem in terram delapsam fera distraherunt,
 hominem illa sum leo reduxit in locum, vbi
 prius ei occurrisset, atque materiæ, quam à
 principio cædebat, illum iniuiolatum reddi-
 dit.

Narratio de elephanto, qui pro nutritio
 pugnavit.
 CAPVT XXI.

Eλέφαντος πάλω περιτυγχάνει λέωνος
 παλαιῆς ἐλέφαντος Ἰνδός, καὶ πα-
 ραλαβὸν ἔφερε ἐπινευρὸν, καὶ κατὰ μι-
 κρὰ ἀπέφηνε χειροῖν, καὶ ἐπὶ σὴ τὸ αὐτῶν, καὶ
 ἦρα τῆ διτήματῳ, καὶ ἀνθρώπο ἀνδ' ὡν ἐ-
 βεφε τὴν ἡμοῖν κομιζόμενον ἐκείνῳ. ὃ
 τοῖσι βασιλεῦς τῶ Ἰνδῶν ποτόμῳ ἦπει
 λαβὴν τὸ ἐλέφαντα, ὃ ᾗ, ὡς ἐρώμενον ἡλι-
 τυσῶν, καὶ μὲν τοῖς περιεαλῶν εἰ ἐμελλε δε-
 σπόσειν αὐτῶν ἀλλῳ, σὺκ ἔφατο δῶσειν, καὶ
 ἔχετο ἀπὸν εἰς τὴν ἐρημον ἀναβῆς τὸν ἐλέ-
 φαντα, ἀγανακτῆ ὁ βασιλεὺς, καὶ πέμπει
 κατὰ αὐτῶν τοὺς ὑσαρηθμῆνες, καὶ ἅμα τῆς
 Ἰνδὸν ἵνα τὴν δίκην ἀζοντασ ἐπὶ εἰ ἦλον ἐπει-
 ρῶντο πείραν προσφέρειν. οὐκ ἐν καὶ ἀνθρῶ-
 πῳ ἔβαλεν αὐτοὺς ἀνωθερ, καὶ τὸ θῆριον
 ἀδικέμενον σιωμῆναι, καὶ τὰ πρῶτα ἡμ
 τοιαῦτα. ἐπεὶ ᾗ βλαβῆς ὁ Ἰνδός κατὰ τοὺς
 περιεαλῶν μὲν τῶ βροῦ ὁ ἐλέφας κατὰ τοὺς
 ὑπερασπίσοντας ἐν ταῖς ὄπποις, καὶ τῶ ὄπποι
 τῶν

Elephantum
 pro nutritio
 pugnat.
 Aelian. 1. 1. de ani-
 malib.

των πολλοὺς ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἄλλους ἐξέλα-
τα, περιβαλλὼν δὲ τῷ Ἰσοφεί τὴν προκοσκίδα
ἄβρει τε αὐτὸν, καὶ ἦν τὰ αὐτὰ κομίζει, καὶ
περὶ μένειν ὡς φίλῳ φίλῳ πρὸς, καὶ τὴν εὐ-
νοίαν ἐδείκνυτο. Ὁ ἀνδραποιοι ποταμοὶ, καὶ πε-
ρὶ Ἰσάπειαν μὲν καὶ ταλίνων Ἰσοφον αἰὲ, ἐ-
πάριστα τε χορεύοντες, ὅτι δὲ τοῖς κινδύνοις
προδοταί, καὶ μάττω, καὶ εἰς οὐδὲν τὸ ταφί-
λιας ὄνομα κραινόντες.

Cum Indus quispiam elephanti album
pullum offendisset, atque tunc tenerum
aluisset, & paulatim mansuetefecisset, eo-
que deinde veheretur, & belluam amaret,
& vicissim redamaretur ipse, ac simul suam
elephantis educationem cum maximis am-
icitiae officijs huic Indo compensaret:
Indorum rex id intelligens muneri popo-
scit sibi elephantum mitti: Is, ut vehementi
qualitate flagrans amatoris, dolebat, si hunc
quàm ipse esset habiturus, itaque negans se
daturum, vna cum elephanto in desertissi-
mam regionem perfugit: Rex autem id æ-
gre ferens, ad eum insequendum misit, qui
Indo auferrent simul & illum comprehen-
sum ad penam reducerent. Cum igitur eò
venissent, ubi erant transfuge, comprehende-
reque aggressi fuissent: ex superiori loco la-
pidibus eos homo appetebat, pariterque ele-
phātus, ut iniuria insigni accepta illorum im-
petum repellebat. Vbi autem Indus lapidati-
one facta percussus præceps deiectus fuisset,
elephantus hominum more acerrimè se tu-
entium, pro suo nutritio, quem corpore re-
gebat, cum propugnauit, tum verò ex insiden-
tibus partem occidit, partem in fugam impu-
lit: tum altorem promuscide circumplexus
ad stabula inuexit, ac tanquam amicus per-
mansit fidelis amico beneuolentiam ostendēs,
qua admirabili suum educatorem prosequen-
batur. O sceleratos homines, qui mensas, cu-
linas, & sartaginum stridores sequuntur,
& prandia quærunt, in periculis autem
amicitiæ iure temerè violato,
pollutoque, amicos de-
serunt.

Typus narrationis polita, stylo subli-
mi, & magnifico.

CAPVT XXII.

SEd vna apud Ciceronem Regina cætra-
rum Verrina 3. quæ incipit à topographiæ
descriptione Lampfaci vrbis, in quam Veires
aduenit.

Deducitur iste ad Ianitorem quendam hos-
pitem, comitesq; eius apud cæteros hospites
collocantur; ut mos erat istius, atque ut cum
sua libidines flagitiosæ facere admonuerant,
statim negotium dat illis suis comitibus ne-
quissimis, turpissimisque hominibus, ut vide-
ant, & inuestigent, ecquæ virgo sit, aut mul-
ier digna, quam obrem iste Lampfaci diutius
commoraretur. Erat comes eius Rubrius qui-
dam, homo factus ad istius libidines, qui mi-
to artificio quocumque venerat, hæc inue-
stigare omnia solebat: is ad eum rem istam
desert; Philodamum esse quendam genere,
honore, copijs, existimatione facilè princi-
pem Lampfacenorum: eius esse filiam, quæ
cum patre habitaret, propterea quòd virum
non haberet, mulierem eximia pulchritudi-
ne, sed eam summa integritate, pudicitiaque
existimari. Homo, ut hæc audiuit, sic exarsit
ad id, quod non modò ipse nunquam viderat,
sed ne audierat quidem ab eo, qui ipse vidis-
set, ut statim ad Philodamum migrare se di-
ceret velle. Hospes Ianitor, qui nihil suspi-
cicaretur, veritus, ne quid in se offenderit, ho-
minè summa vi retinere cœpit. Iste, qui hos-
pitis relinquendi causam reperire non pos-
set, alia sibi ratione viam munire ad stuprum
cœpit: Rubrii delicias suas in omnibus eius
modi rebus adiutorem suum, & conscium,
parum laudè diuersari dicit: ad Philodamum
deduci iubet, quod ubi est Philodamo nunci-
atum, tametsi erat ignarus, quantum sibi,
ac liberis suis iam tum mali constitueretur,
tamen ad istum venit, ostendit nimis suum
illud non esse: se cum suæ partes essent, hos-
pitem recipiendorum tamen ipsos tan-
tum prætores, & Consules, non Legato-
rum asseclas recipere solere. Iste qui vna cupi-
ditate raperetur, totum illius postulatum, cau-
samque neglexit, per vim ad eum qui recipe-
re non debebat Rubrium deduci impera-
uit. Hic Philodamus, posteaquam ius suum
obtinere non potuit, ut humanitatem con-
suetu-

fuetudinemque retineret, laborabat. Homo, qui semper hospitalissimus, amicissimusque nostrorum hominum existimatus esset, noluit videri ipsum illum Rubriū inuirus in domū suam recepisse: Magnificē, & ornate, vt erat impiis inter suos copiosus conuiuium comparat, rogat Rubrium, vt quos ei commodum sit inuiter, locū sibi soli, si videatur, relinquat, vt etiam filium suum lectissimum adolescentem, foras ad propinquum suum quendam mitteret ad cenam. Tum Rubrius istius comites inuirit, eos omnes Verres certiores facit, quid opus esset. Matutē veniunt, discumbitur: fit sermo inter eos, & inuiritio, vt Græco more biberetur; hospes hortatur, poscunt maioribus poculis: celebratur omnium sermone, lætitiæque conuiuium. Postquam satis res Rubrio calere visa est: Quæso, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intrō vocari iubes: homo, & qui summa grauitate, & iam id ætatis, & parens esset, obstupuit hominis improbi dicto. Instare Rubrius: Tum ille, vt aliquid responderet, negauit moris esse Græcorum, vt in conuiuio virorum accumberent mulieres. Hic tum alius, ex alia parte; Enimuerō ferendum hoc non est, vocetur mulier, & simul seruis suis Rubrius, vt ianuam clauderent, & ipsi ad fores assisterent imperat: quod vbi ille intellexit, id agi, atque id parari, vt filia suæ vis afferretur, seruos suos ad se vocari, his imperat, vt seipsum negligant, filiam defendant, excurrat aliquis, qui hoc tantum domestici mali filio suo nunciet. Clamor interea fit tota domo, pugna inter seruos Rubrii, atque hospitis, iactatur domi suæ vir optimus, & homo honestissimus, profert manus quisque affert, aqua deinde seruenti à Rubrio Philodamus perfunditur. Hæc vbi filio nunciata sunt, statim exanimatus ad ædes contendit, vt & vitæ patris, & pudicitia sororis succurreret: omnes eodem animo Lampsaeni simul vt hoc audiuerunt, quod eos tum Philodami dignitas, tum iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes noctu conueniunt. Hic licet istius Cornelius, qui cum eius seruis erat, à Rubrio quasi in præsidio ad auferendam mulierem collocatus occiditur, serui nonnulli vulnerantur. Ipse Rubrius in turba sauciatur, iste qui sua cupiditate tantos tumultus concitatos videret, cupere aliqua euolare, si posset, &c.

Hæc vna, vt optimum iuuentuti exemplar proponi potest.

Narratio, & hypotyposis pulchra, de pauperis filio, qui pro diuite amico pugnavit vsque ad necem in certamine gladiatorio.

CA P V T XXIII.

A Lebar deuotum corpus grauior omnifame sagina, & inter debita noxæ mancipia contemptissimus tyro gladiator, & nouissimè perderem calamitatis meæ innocentiam, disceram quotidie scelus. Hæc tamen omnia sustinui, tuli, adeò difficile est etiam sua causa mori. Et iam dies aderat, iamque ad spectaculum supplicij nostri populus conuenerat; iam ostentata per arenam periturorum corpora mortis suæ pompam duxerant, sedebat sanguine nostro fauorabilis dominus, cum cuius, vt interiecto matrem non fortunam quiscquam nosse, non natales, non patrem poterat, vna tamen res faceret, apud quosdam miserabilem, quod videbar, iniquè comparatus, certa enim arenæ destinabar victima, nemo munerario vilius steterat.

Fremebant vbiq; omnia apparatu mortis, hic ferrum acuebat, ille accendebat ignibus laminas, Hinc virgæ, inde flagella afferebantur, omnes piratas putares.

Sonabant clangore ferali tubæ, illatque Libitinæ toris funus ducebatur ante mortem. Vbiq; vulnera, gemitus, cruor, totum in oculis periculum.

Si quid est in me abdicatione dignum, iudices, agnosco quod in hæc amicum meum misi. Est quidem felicibus diffidius vera miseria rum estimatio: figurate tamen, qui tunc animus mihi, quæ cogitatio fuerit. Namque & natura redit in extremis tristes præteritæ voluptatis recordatio, & mihi cum generis conscientia, cum fortunæ conscius aliquando fulgor, cum liberales artes, cum omnia quondam honestiora munerario meo, domus, familia, amici, ceteraq; nunquam videnda in vltima mortis expectatione succurrerent tenenti seruilis arma, & ignominiosa morte perituro, tum (si vlla miseris fides est) quid horum omnium ignari agerent propinqui? nihil peius de fortuna mea suspicantes, quam quod scripseram, illud tamen grauissimum, quod patrem, qui tandiu non veniret, cap-

Pauperis filio pro diuite pugnat.

Quim. de. el. 9. f. 6. p. 2.

Sagina gladiatoris.

Gladiator tyronis dicitur.

Quotidie scelus.

Pompa gladiatorum.

Gladiatoris apparatus.

Voluptatis recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

Recordatio in miseria grauis.

rum putabam. Ergo tota cogitatione intentus in mortem, expectabam cruentum illum confectorem. Quis enim dubitet quid futurum fuerit, si ego pugnassem? ille quoque occisus est, qui inter nos, vt apparet, fortior fuit.

His cogitationibus attonito, & in mortem iam penè demerso inopinata subito amici mei species effulsit. Obstupui, totumque corpus percurret frigidus pavor, neque aliter, quam si vana obijceretur oculis imago mente captus. At vbi primum lux redijt, laxatumque est iter vocis, quid tu, inquam, quo casu peruenisti huc, miserum quid & te vendidite pirata? At ille complexus, ceruices meas, effusus in pectus meum lachrymis solutus, intercepto propè iam spiritu, sero, iam trepidante me primam vocem, & diu solam edidit, satis vixi. Et verò causas itineris reddidit, & venisse se ad redimendum indicauit, & vnde, inquam, tibi pecunia? nisi redieris in gratiam, & te pater meus misit.

Amicitia
fidelis
exemplum.

Pulchra
summatio.

Audite gentes, audite populi, non solita iudicium nostrum corona circumferet, sed si patitur natura rerum, totus ad cognitionem talis exempli orbis circumfluat. Tacete priora secula, in quibus tamen à primordio generis humani, paucissima amicitie pacia admirabiliora fecerat longa temporibus nostris fides intercepta, quicquid historia tradiderunt, carmina fixerunt, fabulae adiecerunt, sub hac comparatione taceant.

Amicus
pauperis
generosus.

Quis crederet, (si dubitari posset) inter duos amicos, quorum alterum immunem malorum omnium fortuna fecerat, alterum piratis, ac lanista tradiderat, meliorem conditionem fuisse captiui? si diues essem, inquit, pecuniam pro te attulisset. Quod vnum pauperibus praesidium est, manus habeo, piratis has daturus fui, has pro te in pugnam vicarias dabo.

Ignosce pater, quod nimia contentione affectus, penè tibi orbitatis vulnus impresserim. Testor Deos, non per me stetit quod vno. Neque enim ita me efferat ludus, aut in tantum durauerat animum longa caedis meditatio, vt eum amicum vellem occidi, qui pro me mori poterat. Vindicabam mihi fortunam meam, & adhuc necessitatis gladiator depugnare etiam volebam, neque vllis precibus poteram euinci, quanquam se non superfluum alioqui minabatur, idque vnum affirmabat interessè, vt tuum vicarium

vellem habere mortis, an comitem.

Non vici: quid igitur actum sit quaeritis? Duxit me ad munerarium, iudices. Quas ego illius preces, quam pertinaces lachrymas, quam miserabilem obstinationem vidi? Nemo vnquam serogavit missionem. Transferuntur in illum detracta corpori arma, & male aptatis insignibus festinatum par producit. Quid me admonetis supremarum amici me praecum? quibus haec alimenta, caro empta, inopi patris senectuti perita: adiutorium hoc ad causam putatis? me pudet, quod rogatus sum; Per hanc, inquit mihi, lucem vltimam, per nobilissimam amoris nostri fidem, non sinas mendicare parentem meum, sustineas, adiuues. praestes affectum, si mereor, tu sis illi vicarius meus. Nec plura dicendi tempus fuit, iamque suprema per galeam dederam oscula, digressisque in diuersum ministris permissus. Mais erat.

parentum
cura.

Quam sollicitus spectavi, quam attonita mente, quam simili corporis motu. Quoties ad infestum mucronem, quasi ipse peterer, me submisi? Quoties ad conatus erectus sum.

O misera cogitatio, o crudelis natura metus! meritò tu amice, pugnare maluisti. Facinus indignum illum animum, illum ardorem non contigisse castris, non bellicis certaminibus, vbi vera virtus, nulla pugnandi lege praemium scribitur.

Qua vi praedium inuaserat, iratus etiamnum tanquam aduersario meo, ad omnes calide veterani gladiatoris astu impetus excipiebatur, omnes contra se erant. Nec difficilem tamen sub illo praesertim auctoramento habuisset missionem, sed noluit gladiator viuere.

Igitur iam nudum corpus vulneribus offerens, vt totam propè mercedem semel solueret, stans perijt, cui licuit in patria, in domo, inter propinquos, securo conualescere a uo, cui tranquillam sine reprehensione agere vitam, iacet confectus vulneribus, & primo iuuentutis flore perijt miser, fato meo.

At ego qui debebar illi fortuna, quem mors sibi destinauerat, emissus ludo nocentior, quam venditus, etiam viatico illius infelicis reuertor.

KK 3. NAR.

Narratio de Caio Canio.

CAPVT XXIV.

Cic. 3. Offic. **C**anius eques Romanus, nec infacetus, & satis litteratus, cum Syracusas oceandi causa, non negotiandi, ut ipse dicere solebat, se contulisset, dicebat se hortulos aliquos emere velle, quo inuitaret amicos, & ubi se oblectare sine interpellatoribus posset. Quod cum percrebuisset, Pythius, & quidam, qui argentariam faceret Syracusis, dixit, venales quidem se hortos non habere, sed licere uti Canio, si vellet ut suis. Et simul ad cenam hominem in hortos inuitavit in postera diem. Cumque ille promississet, cum Pythius, & argentarius, qui esset apud omnes ordines gratus, piscatores ad se conuocauit, & ab ijs petiuit, ut ante suos hortulos postridie piscarentur, dixitque quid eos facere vellet. Ad cenam venit Canius, erat opipare à Pythio apparatus conuiuium. Cymbarum ante hortulos multitudo, pro se quisque quod ceperat affererat, ante pedes Pythij pisces projiciebantur. Tum Canius: Quæso inquit, quid esto Pythi? tantumne piscium? tantumne cymbarum? Et ille: quid mirum? inquit, hoc locus est, Syracusis quicquid est piscium, hic aquatio, hac villa isti carere non possunt. Incensus Canius cupiditate, contendit à Pythio ut venderet, grauatur illo primo. Quid multa? impetrat. Emit homo cupidus, & locuples tanti, quanti Pythius voluit, & emit instructos, nomina facit, negotium conficit. Inuitat Canius postera die familiares suos, venit ipse mature, scalmum nullum videt, quærit ex proximo vicino, num feriat quædam piscatorum essent, quod eos nullos videret. Nulla quod sciam, ille inquit, sed hic piscari nulli solent. Itaque mirabar heri quid accidisset. Stomachari coepit Canius. Sed quid faceret, &c.

Narratio de Morte Socratis.

CAPVT XXV.

HAec ille locutus, surrexit, & contulit se in conclaue quoddam ad lauacrum. Crito autem illum sequebatur, sed nos iussit expectare. Mansimus igitur differentes de ijs, quæ disputata fuerant, eaque considerabamus inter nos. Interdum & commemorabamus

calamitatem nostram, quanta nobis illa accideret, videbamurque planè non secus ac parente priuati, reliquam vitam in orbitate traducturi esse. Posteaquam verò ille lauisset, apportatique essent ad eum liberi (habebat enim duos paruulos filios, & ynum grandem) adessentque iam familiares mulieres, collocurus cum illis præsentem Critone, & datis mādatis, quæ voluerat, iussit mulieres & pueros discedere, venitque ipse ad nos. Atque erat iam propinquus occasus solis, diutius enim intus fuerat cōmoratus. Vbi autem aduenit, totus assedit, neque sanè multa posthæc locutus est. Tum affuit minister vndecimuirorum, coramque illo assistens. Non accusabote, o Socrates, inquit, eo quo alios nomine accusare soleo, qui irascuntur mihi, & malum imprecantur, & denuncio illis hauriendum esse venenum, coactus à magistratibus. Te verò cum toto hoc tempore cognoui constantissimum simul & mansuetissimum, & fortissimum virum omnium qui vquam hoc in loco fuere: tum satis scio, non irasci mihi, sed illis quos scis esse authores huius rei. Proinde nunc (cur enim assim nosti) & vale, & operam da, ut quæ ferre necesse est, quam minimè iniquo feras animo. Interque hæc lachrymans se auertit ac discessit. At Socrates aspiciens ad illum. Etiam tu vale, inquit, & nos faciemus quæ mones. Et mox ad nos: Quam vrbanus inquit hic homo est? Atque is toto hoc tempore me inuisere, & sepe mecum colloqui, fuitque planè vir optimus. Quam verò constanter me nunc deplorat? Nos vero, Crito, pareamus illi, afferatque aliquis venenum, si iam est tritum, sin minus, terat ille. Ibi Crito: At ego, inquit, o Socrates, solem adhuc in montibus esse, neque penitus occidisse arbitror. Quin etiam scio, accepto nuncio quosdam valde sero bibere, atque post cenam demum, & potum largiore, ac coniunctionem eorum, quorum quisque maximo desiderio teneretur. Quarene festines, adhuc enim satis tēporis suppetit. At Socrates, iure hæc, inquit, Crito, ab istis sunt, quæ commemorasti; Iucrum enim inesse arbitratur, egoque iure facturus nō sum. Nihil enim lucri facturus videor, cum paulo tamen post bibero, nisi ut ipse me ridiculum esse iudicem ob vitæ cupiditatem, qui que iam parcam illi deficienti. Ito igitur, & morem mihi gere, caueque aliter facias. His auditis, Crito inuit propè astanti puero; qui egressus, & plusculum

calim tempore foris commoratus, redijt ad-
ducens eum, qui oblaturus venenum erat,
quod apportabat in calice tritum. Eum con-
spicatus Socrates, age, inquit vir optime,
nam tu harum es peritus, quid nunc agen-
dum est? Nihil aliud, inquit, quam potus
vt obambules, donec grauari crura senseris,
deinde accumbes, atque reliqua ipsum aget.
Simulque porrexit illi calicem. Hic vero ac-
cepto illo, mi Echebrates, minime turbatus, si-
neque trepidatione, immutato & colore &
vultu, sed vt consueuerat, toruum obruens ad
illum: Quid naras, inquit, de hoc poculo? V-
trum alicui hinc libare quicquam licet, an nō
licet? Tantum inquit, o Socrates, miscemus,
quantum ad mediocrem hautum satis esse
existimamus. Intelligo, inquit ille, Deos qui-
dem certe precari licet, vt hæc hinc migratio
illuc felix eueniat, id quod & precor & ego op-
to. Atque hæc locutus paululumq; moratus
admodum expedit sineque omni difficultate
exhaust. Nostrium quidem plerique agre
hæctens lachrymas continere porueramus.
Vbi vero & libentem vidimus, & exhaustum
iam venenū esse, vincebamur plane, mihi que
ipsi adeo vi lachrymarū flumen quoddam e-
rumpebat. Itaq; obuolutus deplorabā me ip-
sum; non enim illum sane, sed fortunam me-
am, qui tali amico priuatus essem. At Crito
ante me cum lachrymas continere non pos-
set, surrexerat. Sed Apollodoros dudum
etiam lachrymari non cessauerat. Tum vero
inter lachrymas fremens & indignans, nemi-
ni non fletum mouit, præter quidem Socra-
tem, qui, Quid agitis, inquit, inepti? Ego e-
nim certe, non minimam hanc habui causam,
cur mulieres ablegauerim, ne in hunc mo-
dum delinqueretur. Nam audiui fauendum
esse linguis mortis tempore. Proinde quiesci-
te & perdurate. Que cum audiuissemus, pudore
affecti repressimus lachrymas. Ille vero
cum aliquantisper obambulasset, cumq; iam
diceret crura grauari, reclinauit se supinum:
id enim minister veneni iusserat, isque attri-
ctans simul eum, paulo post inspiciebat pedes
& crura. Deinde vehementius premens pe-
dem, togauit an sentiret; hinc peruenit ad tri-
bias, atque ita ascendens, demonstrauit eum
iam frigescere & rigescere. Iterumque attri-
ctans, Postquam inquit cor attigerit, tum inte-
ribit. Iamque adeo propemodum frigus
suprainquam euaserat, atque ille remotis
vestibus, quibus fuerat obuolutus, quod qui-

dem postremum fuit locutus, Aesculapio, in-
quit, o Crito, gallum debemus, quem videre
vt reddatis, atque cauete ne hoc negligatur.
Ita erit, inquit Crito. Sed nunquid aliud im-
peras? Hoc interroganti nihil magis ille res-
pondit. Hic finis o Echebrates, fuit amici no-
stri, viri, vt dicere possum, eorum qui nobis
noti fuere, omnium & fortissimi & sapientis-
simi, & iustissimi.

Sunt & alia narrationes perelegantas, qua-
les sunt de fratribus Philanis apud Salustiu,
& de Zopyro apud Liuium.

De Confutatione, & Confirmatione.

C A P V T XXXVI.

Distum est superius satis copiose de ar-
gumentis, nunc confutationis modum do-
ceamus. Confutantur argumenta multis mo-
dis, vel ipsius Aristotelis testimonio.

Primo, *ἀσθενεῖα*, hoc est, contemptu,
quando contemnimus, & nihili facimus ad-
uersariorum dicta, sic ferè totam Cælij accu-
sationem Cicero voluit videri magis iras, &
iurgia dissidentium in amore, & amantium
querimonias, quam vera crimina.

Secundo, *ὑποκρίσις*, hoc est, actione, vultu,
gestu, & vocis sono, tale est illud.

*Cantando tu illum, aut vnquam tibi fistula
cera*

iuncta fuit.

Tertio, increpatione, vbi crimen aliquod
maximè alienum, vel ipsa iudicum opinione,
cum indignatione rejicitur, vt, *Dij te perdant
fugitiue, qui ista obijcis.*

Quarto, *ἀντιφασις*, seu compensatione,
cum afferimus rem, vel parem, vel maiorem,
talis est disputatio pastorum apud Virgilium,
vbi vnus quidem mouet quaestionem.

*Dic quibus in terris, & eris mihi magnus
Apollo.*

*Tres pateat cali spatium non amplius vl-
nas.*

Alter non dissoluit, sed noua quaestione
aduersarium capere nititur.

*Dic quibus in terris, inscripti nomina regum
Nascantur flores?*

Quinto, *ἀποπλανήσις*, hoc est, deductione,
& fallacia, cum iudicem, vel auditore à re no-
bis

contraria deducimus, quando pollicemur de eo quod obiectum est, nos alio loco esse dicturos, & ita sensum elabimur, auditorumque animos ab eo, quod nos premebat ad aliarum rerum vtilem considerationem traducimus, quod saepe facit Cicero.

Sextus est communis confutandi modus, si negentur falsa, vt nostra opinione, consuetudine, a personis, a rebus, a testimonijs aliena, ostendanturque absurda, repugnantia, contradicentia, distinguantur dubia, illustrantur obscura, causae & rerum, & factorum asferantur.

Quaeres, quis tandem vsus, aut modus confutationis optimus censetur: Habenda est in eo rerum, personarum, & temporum non leuis ratio. Multa indignatione, multa risu, multa interrogationis alicuius urbanitate tela aduersariorum sunt persape feliciter hebetata, quae rationum multitudo nunquam euicisset: imo ea saepe obijciuntur, in quibus refellendis, si te pugnam ostenderis, altius facti suspicionum defiges mentibus auditorum: Prolepsis etiam, & excusationes non petita, saepe accusationes fuerunt.

Videandum igitur diligenter, quid oratoria prudentia praescribat.

Nonnunquam personae sunt tantae auctoritatis, & sanctitudinis, vt vel silentio, vel vno saltem verbo satis luculentam per se faciant apologiam.

Scipio Africanus, cum ab accusatore quodam importune, & praeseruide posceretur, multisque insuper delictis oneraretur, ad longam accusationem respondit;

[Hoc die, Tribuni plebis, vosque Quirites, cum Annibale, & Carthaginensibus, signis collatis, bene, ac feliciter pugnaui. Ego hinc extemplo, in Capitolium, ad Iouem optimum maximum, Iunonemque, & Mineruam, ceterosque Deos, qui Capitolio, atque arci praesident, salutandos ibo, vsque gratias agam: vestrum quoque, Quirites, quibus commodum est, ite mecum, & orate Deos, vt mei similes principes habeatis.]

Nihil obiecit, nihil purgavit, totam tamen secum traxit multitudinem, & calumniatorem ne quicquam latrantem luculenta plaga percussit. Haec auctoritatem Scipionis decebant, qui, vt generosissimus leo, canem non putauit sua dignum iracundia.

Alij procaces Sophistas, & omnibus infestatos, arguta nonnunquam interrogatione, aut

parafyllogismo eeperunt, iisque frustra captioso orationis ambitu nitentibus securim iniecerunt. Iuuant talia nonnunquam, si commode stant, & pro decoro personarum. Sed istis omisis, vbi res ea indicatur, quae legitimum certamen requirat, tum confutationi pugnaciter insistendum.

Et primum quidem intentatae ab aduersario petitiones sunt proponendae, quas nonnulli saepe de industria dissimulare, eluare, & in ambiguas sententias trahere solent, quod ergo malae fidei, & apud acutos auditores, nauumque aduersarium, minus securum arbitror. Is enim statim iustam querelam inferri, sua inuerti, se obtorto collo trahi, non esse hanc suam mentem, parum fideliter agi. Itaque ipso statim limine refutantis periclitatur fides, & quicquid male iactis fundamentis astruitur, leuissimo ictu concidit. a Leoni (inquit Apologus) homo quispiam picta, fictaque leonum simulachra ostendebat valentissimi cuiusdam bestiarum calcata pedibus, & sui generis robur praedicabat. Tum vero leo; Fabulae sunt, inquit, ista, quid si leones videres leonum pedibus compressos, atque subiectos. Haud dissimiliter euenit, in ijs, qui leues quasdam, & ficulneas aduersarij rationes affingunt, de quibus ipsi nunquam cogitarunt: Hinc in confutando diserti sunt, & plane magnifici.

Sed haec praeruaricationis potius sunt, quam iusti certaminis, nec apud graues viros licent, ne in eos quidem, quorum Flaminia regitur cinis, atque latina.

Hanc ob rem, qui suae in refutando synceritatis plenius dare volunt indicium, ipsa plerumque aduersariorum verba ex scripto recitant, & praefigunt, deinde confutant, sed non est semper necesse in eisdem iurare apices, modo fideliter sensus assequamur. Postquam obiecta peritio est, sequitur confutatio, quae tota ex locis argumentorum coalescit. Ea censetur autem optima, cum excurrat per ea capita, quae Graeci Rhetores ανακόλυστον & δυνάτον ασταφές απιδανον, απρεπεις ασυμφορον appellant. Ανακόλυστον robustissimum est confutandi genus, quo velim primum si fieri possit aduersarium feriri. Dicitur enim inconsequens, seu repugnans, quod fit, cum ex aduersarij oratione multa passim dicta colligatur, quae conciliari nullo modo possunt, sed

Prudentia in confutationibus seruanda.

Liu. l. 8. bell. Mac. Scipionis Africanus ad mirabilia.

Confutatio qua vsus Scipio mirabilis.

Confutatio Sophistarum.

In confutatione sunt falsae aduersiones.

Confutatio maliciose. Simile dei qui affingit ea quae confutant.

Confutatio syncera.

Confutatio generis robustissimi.

sed manifestam inter se contentiorem habent. Tam certe non levis plaga inferitur, cum is non tantum nobiscum, quam secum pugnare ostenditur.

Eiusdem generis est ἀνωγειν, ubi quod factum obijcitur fieri non potuisse, aut esse, firmis rationibus addicitur, quæ à natura, & causis rerum, cæterisque similibus sumuntur, si hæc probari non possunt, enitendum est, ut saltem ἀνωγειν res minus probabilis hoc loco, hoc tempore, his personis fuisse videatur.

Item, si ab aduersario minus dilucide collecta sunt argumenta, exagitantur erunt eius coniectura, quod incerta pro certis, obscura pro notis, falsa pro veris afferat. Non esse rem, quæ geritur tam parui momenti, ut leuissimis figmentis sit permittenda.

Accedunt ἀπεινῆς, & ἀσέβητον, quæ non tantam vim habent, ac superiora, commodè tamen nonnunquam adhibentur ubi, res, quæ obijcitur primum à dignitate personæ aliena, deinde minimè lucrosa, aut commoda.

Postremò etiam damnosa ostenditur, solebat enim Cassius vetus illud quærere; Cui bono.

Cassius.

Confutatio- nis ordo.

Ordo autem confutationis à prudentia oratoris melius præscribetur, sæpè minuta quadam obiecta, quasi leuioris armaturæ milites in primo agmine conciduntur, mox ad grauiora deuenitur. Sæpè quæ maioris sunt ponderis prius confutantur, quibus expugnatæ, tenuia quæque facillè concidunt. Nonnunquam caput illud percussitur, cui cætera, quasi per annulos catenarum nexa cohærent, exinde reliqua nullo negotio dissiuntur.

Pugnatur aliquando cæsim contrà multas, & exiles rationes, aliquando diductius res vrgetur, & quò plus calor, & spiritus habeat confutatio, bene tractatur per dialogismos, ironias, subiectiones, concessiones, ratiocinationes, & similia, quibus vis, & ardor oratoris magis incallescit.

Confirmatio.

In confirmatione contraria est ratio eorundem argumentorum, cætero qui per idem propè filum tenditur, quanquam magnum discrimen habendum est confirmationis demonstratiuæ, & iudicialis: Illa siquidem, cum de ijs rebus agat sapius, quæ omnibus probatissima sunt, florem, ornatum, & gratiam spectat potius, quam contentiosam probationem.

Hæc magis instat rebus, & argumentis, & prudenter quidem facit, si minuta, & quæ facillè ab aduersarijs vellicari possunt, amputat.

Ea autem maxime in primis, & vltimis ordinibus opponit, quæ robustissima sunt, quæque primas aggressiones, ut plurimum vehementiores firmè sustinent.

Utitur autem utraque, tum confutatio, tum confirmatio te lo argumentationis, cuius variæ sunt species.

NN.

à Hoc Diuus Dionysius Areopagita, capite octauo de diuinis nominibus vocat εἶδος τοῦ ἀνώγειν ἀπὸ πρῶτου πρὸς οὐκ ἀναγκαῖον.

De ratiocinatione, & inductione.

CAPVT XXVII.

Ratiocinatio disputatorum telum est proprium; & si ea minus expressè oratores, magna tamen dexteritate vtiuntur. Nam, & orationes plerumque totas in syllogismo fundatas esse videas. Itaque non simpliciter, & nudè propositiones exeant oportet, sed alijs insuper argumentis confirmètur, passimque figurarum illustrentur ornamentis, ipsa denique conclusio satis per se intellecta latentè per varios motus, quasi per cuniculos in animum irreat.

Inductio familiarissima est oratoribus, & ad ornandum illusterrima. Audi illam Senecæ, quam magnifica est.

Navis bona dicitur, non quæ pretiosis coloribus picta est, nec cui argenteum, aut aurum rostrum est, nec cuius turres ebore cælaræ est, nec quæ filcis, ac opibus regijs pressa est, sed stabilis, & firma, & iuncturis aquam excludentibus spissa, ad ferendum incursum maris solida, gubernaculo parens, velox, & consentiens vento.

Gladium bonum dices, non cui deauratus est baltheus, nec cui vagina gemmis distinguitur; sed cui, & ad secandum subtilis acies, & mucro munimentum omne rupturus.

Regula non quam formosa, sed quam recta sit quæritur.

Eo quodque laudatur, cui comparatur, quod illi proprium est. Ergo in homine quodque nihil ad rem pertinet, quantum arer, quantum fecerit, à quam multis saluetur, quam

Ll

confutatio- nis ordo.

confutatio- nis ordo.

confutatio- nis ordo.

confutatio- nis ordo.

quàm pretioso incumbat lecto, quam pellucido poculo bibat, sed quam bonus sit.

Hæc suaviter instillaqur, probantque simul, & delectant: tum si rerum, quæ inducuntur, magna sit multitudo, latissimum præbent campum orationis.

Talem inductionem inuenies apud Tertullianum, libro de pallio, cap. 2. ubi à cælo, elementis, hominibus, &c. probat omnia mutari.

Eiusdem generis sunt exempla, quorum usus frequens, probatio facilis, & efficax, nec impar delectatio, ut non immeritò dicatur longum iter esse per præcepta; breue, & efficax per exempla; & ut ait Petrus Diaconus apud D. Gregorium, dialog. l. 1.

Exemplum vis.

In expositione virtutum, qualiter inuenienda, atque tenenda sit virtus agnoscimus. In narratione verò signorum cognoscimus inuenta, ac reuera, qualiter declarentur: Et sunt nonnulli, quos ad amorem patriæ cælestis plus exempla, quàm prædicamenta succedunt.

In omni genere orationis hæc argumentatio plurimum valet. Nolim tamen quod plerique faciunt, multorum exemplorum farraginem afferre, sed delectu, & parcitate temperare.

De enthymemate.

CAPVT XXVIII.

Enthymemata, & epicheremata Rhetorum sunt iacula: Atque enthymematis quidem magnus est usus, cum præsertim omnes ingenij notiones, & sensa à Græcis vocentur enthymemata. Nec alia fuit mēs Alcidis, cum *ὀνομάτω*, & *ὀνομαμάτων ὑπορίαν* nominauit, inuentionum fecunditatem, sermonisque vberem facilitatem.

Cic. in Top. p. 1.

Magis acutè dicuntur Enthymemata, quæ sunt ex contrarijs conclusa, ut enim illa acutissima sunt, sic enthymematis nomen κατ' ἔροχιν sibi vendicant. At verò, nec pressius sumpta, nec latius vulgò vocantur enthymemata argumentationes ex propositione, & conclusione constata, ut insidiator fuit Clodius, igitur iusta nex homini illata.

Oratores qui circa hypothefes versantur, plerumque maiorem propositionem, ut notam, & communem omittunt, in minori verò tori sunt, & sic syllogismos traducunt ad enthymemata.

De epicheremate.

CAPVT XXIX.

Epicherematis nomen, si ratio ipsius spectetur, omni argumentationi commune est, & Alexander quidem in Topic. li. 8. *ἐπιχρημα* ait esse syllogismum dialecticum. Valgius aggressionem vocat: Celsus autem iudicat non nostram argumentationis tractationem, & œconomiam, sed ipsam rem quam aggredimur, id est, argumentum, quo aliquid probaturi sumus, etiam si nondum verbis explanatum, iam tamen mente conceptum *ἐπιχρημα* dici. Verùm discrimen istud tenue est, & imbecillum, cum non inchoatas tantum, sed omni ex parte perfectas argumentationes epicheremata nominari constet. Usus obtinuit apud Rhetores, ut dicatur breuiter comprehensa ratiocinatio: cuius tres partes in vnius veluti propositionis corpus coallescant. Neque enim opus est omnia semper dilatare multis. Verbum intelligenti sat est.

Epicheremata quid.

De dilemmate.

CAPVT XXX.

Dilemma quod definitur à Suida, τὸ δίχως λαμβανόμενον πρόλημα, argumentum ab vtraque parte concludens aduersarium, plurimum ad confutationes valet, ut, Si improbus est, cur vteris? si probus, cur accusas? Ad hoc genus pertinent *ἀγτισρίφοντα*, quæ ex vtraque parte conuertuntur.

Aristoteles Rhetoric. l. 2. huiusmodi proponit exemplum;

Sacerdos quædam dissuadebat filio, ne quædo verba faceret ad populum. Nam si iniusta, inquit, iuaferis, Deos habebis iratos; si iusta, homines. Id hoc pacto retorfit adolescens, Imò expedit orationem habere apud populum, quandoqui dem si iusta dixeris, Dij me amabunt, si iniusta, homines.

Talis Protagoræ, & Euthli captio. Hic cum se illi in disciplinam Rhetorices tradidisset, grandi mercede pactus, ea lege, ut primo dicendi tyrocinio apud iudices euinceret, iam belle eruditus mercedem negat. Dicem illi Euthli dicit.

Dilemma Aristoteli.

Dilemma Protagoræ.

Protagoræ Euthli dicit.

dicit magister. Et debes, inquit, Euathle, mercedem; si vicero, vt condemnatus; si vicetis, vt pactus. At versutus discipulus, Malicornus, malum ouum. ἀντισπῶν reddidit. Imò si vicero, ex tu sicum sententia solutus, & liberatus sum; si vincor, ex pactis nihil debeo, ea conditione tibi obstrictus, vt in prima causa palmam referam.

De Sorite.

CAPVT XXXI.

Canillatio quid?

SORITES, quem Cicero acerualem syllogismum lib. 2. de diuinatione appellat: minus est apud oratores frequens, & ad captiuas questionis magis accedit. Quin inter canillationes numerat Vlpianus de verborum, & rerum significatione.

Natura Canillationis (inquit) quam Græci σωφιστικῶν appellauerunt, hæc est, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducat.

Hipparchia sorites Hipparchia.

Sic Hipparchia Crateris Cynici vxor Theodoro ἀδελφῷ illiuit. Potest Hipparchia præstare quod est honestum. Annuente illo, quicquid est iustum, inquit, & honestum est: quo vicissim concessio, quod non est iniustum, hoc iustum proculdubio est: Esto, inquit Theodorus: Tum virago, quod faciens Theodorus non diceretur iniuste agere: idem si faciat Hipparchia, non diceretur iniuste agere. Quam annuisset ille, subiecit. Sed Theodorus se ipsum percutiens, non diceretur iniuste agere: Nec igitur Hipparchia, si idem faceret. Ad hoc Theodorus nihil respondit.

De Cornibus, Crocodilo, & Electra.

CAPVT XXXII.

Est in hoc genere σφιστικῶν ἔνδρα. Apud Hecatem 5. C. 45. Lucra in vitarum auct.

INTER captiuas argumentationes numerantur Cornua, vt, Quod non amisisti habes: Centum aureos non amisisti, igitur habes.

Crocodilus ἀμαθῶ, καὶ βία ὁ πῶλοισμος, per irrisionem tamen, vocatur in vitarum auctionibus: de quo ita Chrysippus disserit cum mercatore.

Vide ergo, estne tibi puer? Quidni? Quid hunc ad flumen fortè ambulantem Cocco dilus rapiat, postea se verò redditurum pollicetur hac lege, vt illi verum dicas, quidnam de puero reddendo apud se decreuerit: quid tu dices ipsum in animo constituisse. πρῖω, siue ferra aliter appellatur.

Has igitur nugas profitebarur huiusmodi Syllogismus.

Electra verò dicitur, Caprio, vbi quis quidpiam arguitur simul nosse, & non nosse; facere, & non facere. Dicta est ab Electra filia Agamemnonis, quæ eandem rem simul & notat, & non notat. Astante enim illi Oreste adhuc incognito, sciebat quidem Orestem suum esse fratrem, ipsum autem præsentem ignorabat. Illæ sunt sutelæ compositionis, & diuisionis, amphibologiæ à dicto secundum quid, & similia à pueris iam irrisa, quæ nihil ad oratores attinent: inter quos, & dialecticos magnum discrimen est. Hi enim ἀνεὶδῶ λογῶν punctim tractant omnia. Illi vestiunt ornamentis, & animant moribus.

In deliberatio porro, & iudiciali genere tota sermè confirmatio petitur ex adiunctis.

In demonstratio motum spectat potius, & delectationem, quam probabilitatem, quod plerumque de ijs rebus agitur, quas negare possit nemo, vel quæ saltem multis honestæ, & laudabiles videantur.

Exempla confutationis.

Exemplum ex Gorgia Leontino, acutum, & velox, antea libatum, nunc expressius notatum.

Palamedes crimen proditiōis diluit.

CAPVT XXXIII.

PRODITIONIS initium aliquod fieri oportuit, & id per colloquium, occultarum enim rerum index est oratio, quo pacto autem colloquium fuisset inter nos sine congressu, qui verò congressus esse potuit, cum nec ego ad illum venerim, nec ipse ad me vnquam venerit, nec literæ sine tabellario vllæ à nobis vitæ, citroque mitti potuerint, sed sine congressum, sine etiam inter nos mutuum colloquium. Quid deinde collocutus est Græcus cum barbaro: quomodo dicēs, & audiens, an solus cum solo: sed nul-

E Græco expressum.

lum est nobis linguæ commercium: Atqui factum est per interpretem: iam tertium nobis statuis iudicem eorum, quæ maximè occulta esse oportebat. Sed esto, factum fuerit, quod tamen est infectum; fidem dare, & accipere vicissim nos oportuit; & quænam ista fides, Iusurandum dices? quis verò mihi proditori, vel iurato credidisset? at obsides dati: qui? fratrem vnum habeo, præterea neminem, quem neque imprudentibus vobis dare, neque ab hoste vllum filium, aut affinem accipere potui. Esto, pecunia, inquit, tentata res est, & perfecta, vtrum grandi, an exigua? exigua, tanta res non capiebat, grandem multos asportare oportuit, & tot coniurationis testes fieri, verum & de istis scire velim, pecuniam an interdiu tulerint, an noctu? noctem variâ, & multiplices vallant custodiae, quas ne musca quidem declinaret, die, opinor, sed lux istis sceleribus aduersatur. Esto & illud, quanquam absurdum & iniquum concedatur: in castra hostium penetraui, pecuniam cepi, aut ad me ab hoste delata est, qui potui ego circumstantem exercitum, & sexcentos oculos latere? age iam, quo pacto istam, quam dicit pecuniam recondidi, quo pacto seruauit? vsus ego sum, non latuissimam, defossam reliqui? nihil profuisset: concedantur tamen omnia, quæ assumis, quanquam ineptissima sunt, conuenimus, colloquuti sumus, pecunias accepi, latui, recondidi, oportebat me, quod caput est rei, prodicionem perficere, solus ego perfecissim, non est opus, vt scitis vnus. Conspirarunt mecum alij: qui? seruine, an liberi: si quis vestrum, quot quot estis ingenui, reseuerit, ante iudices deferat: seruorum igitur opera vsus sum, infidèles, Dij boni! & non satis efficax: quid tum, cum seruili manu mille naues prodidissim? alios, inquit, induxisses, difficile est vobis superiores inueniri, sed vnde adduxissim? quomodo intromisissim, per portas? Principes clausulas habent, & seruant vigilantissimè, per scalas, quæ cum sint omnia propugnacula militibus circumseptæ, diruissim, inquit, murum, & tum credo custodiae, quasi statuae æneæ me spectassent otiosè, omnino incredibile est.

Hactenus arbitror absolutum confutationis exemplum esse propositum.

Expenduntur varia exempla confutationum.

Ex Cicerone, cuius mirifica cum pugnacitate notatur suauitas.

Modus confutationis, per conglobatas rationes, magna vi, & celeritate vibratas, ad persuasionem, & motum efficax.

C A P V T. XXXIV.

Cicero, pro Cælio.
Quid expectatis amplius? an aliquam vocem putatis, ipsam pro se causam, & veritatem posse mittere?

Hæc est innocentiae defensio, hæc ipsius causa oratio: hæc vna vox veritatis. In crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est argumenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nullum vestigium sermonis, loci, temporis; nemo testis, nemo conscius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex erudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto nefario dicitur, plena est integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur vobis iurando deuincta auctoritas, vt res minime dubitanda in contentione ponatur, vtrum temeraria, procax, irata mulier finxisse crimen, an grauis, sapiens, moderatusque vir religiose testimonium dixisse videatur. Reliquum est igitur crimen de veneno: cuius ego, neque principium inuenire, neque cuoluerit exitum possim. Quæ fuit enim causa, quam obrem isti mulieri venenum veller dare Cælius? ne aurum redderet? num petiuit? ne crimen haberet? num quis obiecit? num quis denique fecisset mentionem, si hic nemini nomen detulisset? quin etiam Herennium dicere audistis, verbo se molestum non futurum fuisse Cælio, nisi iterum eadem de re suo familiari absoluto nomen hic detulisset. Credibile est igitur, tantum facinus, nullam ob causam esse commissum? & vos non videtis, fingi sceleris maximi crimen? vt alterius causa sceleris suscipiendi fuisse videatur? cui denique commisit? quo adiutore vsus est? quo socio? quo conscio? cui tantum facinus, cui se, cui salutem suam credidit? seruine mulieris? sic enim obiectum est. Et erat tam demens hic, cui vos ingenium certe tribuitis. Etiam si egerat

tera inimica ratione detrahitis, ut omnes suas fortunas alienis seruis committeret? At quibus seruis? refert enim magnopere idipsum: hisse, quos intelligebat, non communi conditione seruitutis vti, sed licentius familiaritatis cum domina viuere? quis enim hoc non videt iudices? aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua materfamilias meretricio more viuat: in qua iustria, libidines, luxuries, omnia denique inaudita vitia, atque flagitia versentur: hic seruos, non esse seruos? quibus omnia committantur? per quos gerantur? qui versentur iisdem in voluptatibus? quibus occulta credantur? ad quos aliquantum etiam ex quotidianis sumptibus, ac luxuria redundet? Id igitur Cælius non videbat? si enim tam familiaris erat mulieris, quam vos vultis: Istos quoque seruos familiares esse domine sciebat. Sin ei tanta consuetudo, quanta à vobis inducitur, non erat: quæ cum seruis potuit esse familiaritas tanta? Ipsius autem veneni, quæ ratio fingitur? ubi questum est? quemadmodum paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditum? habuisse, aiunt, domi, viuque eius esse expertum in seruo quodam, ad rem ipsam parato: cuius percelerit interitu esse ab hoc comprobatum venenum. Pro Dij immortales! cur interdum in hominum sceleribus maximis, aut conuictis, aut presentis fraudis poenas in diem reseruatis?

N. N.

I. Primum nota ut ipso aditu acer est. & sibi instans, hoc exemplar esse poterit in iurum consutationis. II. Ut subiectio in istis multum habet acrimoniam, & reprobatos, ea praclarissime vitur. III. Telum sit turbo, & velox quadam emissio, ut tanto ora ori, iure quis acclamet Cæd. obros. IV. In hoc pugnacitatis calore, asperguntur etiam orationis, compositi quidam sales, hominis ingenio accommodatissimi.

Modus consutationis per expeditionem.

CAPVT XXXV.

Occurrunt nonnunquam multa leuia consutanda, in quibus diu non est im-

morandum, sed singula carptim perstringenda, quo in genere nexus, & transitiones sunt, plerunque difficiliore, exempla talia sunt in Cicerone pro Plancio. Quæ sibi vtrum mihi putarem, equitis Romani filio faciliorem fuisse, ad adipiscendos honores viam, an futuram esse filio meo, qui esset familia consularis. Ego verò quanquam illi omnia malo, quam mihi, tamen illi honorum aditus nunquam feliciores optaui, quam mihi fuerunt, quin etiam ne fortè ille sibi me potius peperisse iam honores, quam iter demonstrasse adipiscendorum putet. Hæc illi soleo præcipere (quanquam ad præcepta ætas non est gnati) quæ ille à Ioue ortus suis præcipit filiis: vigilandum est semper. Multæ inuidiæ sunt bonis. Nostis cetera, quæ nonne, id quod multi vident, quæ scripsit grauis ille, & ingeniosus poeta: scripsit, non ut regios illos pueros, qui iam nusquam erant, sed ut nos, & nostros liberos ad laborem, & laudem excitaret? Queris quid potuerit amplius assequi Plancus, si Cn. Scipionis fuisset filius, Magis ædilis fieri non potuisset: sed hoc præstare, quod ei minus inuideretur. Etenim honorum gradus summis hominibus, & infimis sunt pares: gloriæ dispares. Quis nostrum se dicit M. Curio, quis C. Fabricio, quis P. Duellio parem? quis Atilio Calatino? quis C. & P. Scipionibus? quis Africano, Marcello, Maximo? eosdem sumus honorum gradus, quos illi assecuti. Est enim in virtute multis assensus: ut in gloria maxime excellat, qui virtute plurimum præstet. Honorum populi finis est, consulatus: quem magistratum iam octingenti ferè consecuti sunt. Horum si diligenter quæras, vix decimam partem reperias gloria dignam. Sed nemo vnquam sic egit, ut tu. Cur iste sit Consul? quid potuit amplius, si L. Brutus esset, qui ciuitatem domi natu regio liberauit? Honore nihil amplius, laude multum. Sic igitur Plancius, nihilominus quaestor, est factus, & tribunus plebis, & ædilis, quam si esset summo loco natus, sed hæc pari loco orti, sunt innumerabiles alij consecuti. Profers triumphos Ti. Græchi, & C. Marij, & quæris quid simile in Plancio. Quasi verò isti, quos commemoras, propterea magis laude fuerint digni, quod triumpharunt, & non quia commissi sunt ijs magistratus, in quibus re. bene gesta triumpharent.

Rogas, quæ castra viderit: qui & miles in Cre-
ta, Metello hoc Imperatore, & tribunus in
Macedonia militum fuerit, & quaestor tantū
ex re militari detraxerit temporis, quantum
in me custodiendum transferre maluerit.
Quæris num disertus. Imo, id quod secundum
est, ne sibi quidem videtur. Num Iuri co- sul-
tus, quasi quisquam sit, qui sibi hunc falsum
de iure respondisse dicat. Omnes enim istius-
modi artes in ijs reprehenduntur, qui cum
professi fuerint satisfacere non possunt: non
in ijs, qui abfuisse ab his studijs contententur.
Virtus, probitas, integritas in candidato, non
linguæ volubilitas, non ars, non scientia re-
quiri solet. Vt nos in mancipijs parandis, quā-
uis frugi hominem, si pro Fabro, aut pro tex-
tore emimus, ferre molestē solemus, si eas
artes, quas in emendo secuti sumus, si forte
nesciuerit: sin autem emimus, quem villicum
imponeremus, quem pecori præficereuius,
nihil in eo, nisi frugalitatem, laborem, vigi-
lantiam, esse curamus: sic pop. Rom. deligit
magistratus, quasi recip. villicos: In quibus, si
qua præterea est ars, facile patitur, sin minus
virtute eorum, & innocentia contentus est.
Quotus enim quisque disertus: quotus quis-
que iuris peritus est, vt eos numeres, qui vo-
lunt esse: quod si præterea honore dignus ne-
mo, quidnam tot optimis, & ornatissimis
ciuibus est futurum? lubes Plancium
de vitijs Laterensis dicere. Nihil potest, nisi
eum minus in se iracundum putabis fuisse.
Idem effers Laterensem laudibus, facile pa-
rior, id te agere multis verbis, quod ad iudi-
cium non pertineat: & id te accusantem tan-
diu dicere, quod ego defensor sine periculo
possim confiteri. Et ibidem n. 30. Hic tu vitæ
splendorem maculis aspergis istis: lacis adul-
teria, quæ nemo non modo nomine, sed ne
suspicionem quidem possit agnoscere, maritum
appellas, vt verba fugas, non solum crimina.
Ductum esse ab eo in prouinciam aliquem di-
cis, libidinis causa, quod non crimen est, sed
impunitum in maleficio mendacium raptam
esse mimulam, quod dicitur Atinæ factum a
iuuene, verere quodam in scenicos iure, ma-
xi neque oppidano. O adolescentiam tradu-
ctam eleganter: cui quidem cum quod licue-
rit, obijciatur, tamen id ipsum falsum repēria-
tur. Emisus aliquis è carcere, & quidem e-
missus (vt cognouistis) necessarii hominis, op-
timumque adolescentis rogatu: idem postea
præmandatis requisitus. Atque hæc nec vila

alia sunt coniecta maledicta in eius vitam,
de cuius vos pudore, religione, integritate du-
biteris: Pater verò, inquit, etiam obesse filio
debet. O vocem duram, atque indignam tua
probitate, Laterensis! Pater vt in iudicio ca-
pitis, pater vt in dimicatione fortunarum, pa-
ter vt apud tales viros obesse filio debeat, qui
si esset turpissimus, fordidissimus, tamen ipso
nomine patrio valeret apud clementes iudi-
ces, & misericordes: valeret, inquam, commu-
ni sensu omnium, & dulcissima commenda-
tione natuæ.

N. N.

I. In hoc exemplo nota quomodo tractanda
sit confutatio, quæ multis rebus, ij, quæ leuibus
refo. h. n. uis est occupata, & quæ dexteritate iras-
uolando, plura nonnunquam sint defringenda,
ne si in rebus parui momenti diutius verse ut, in-
teperet oratio. II. Animaduerte in tota hac con-
futatione velocitatem acrem, & expectantiam, quæ
fit per se in isana uoluntate, quasi amento vibrata,
nihil spissum, nihil productum, nisi i. attr. um, &
languidum, sed tota oratio quasi flamma nouo,
& con. inenti paulo diutius alitur. III. Urbani-
tas quoque permi. ea pala. ram addit orationi,
à qua Ciceronis ingenium nunquam recedit.

Modus confutationis mixtus serijs rationi-
bus, & ironijs aculeatis.

CAPVT XXXVI.

Cicero Pisonem confutat, qui se trium-
phum spreuisse profitebatur n. 56. At au-
distis, Patres conscripti, Philosophi vocem,
negauit se triumphum cupidum unquam fuisse.
O scelus! o pestis! o iabes! cum extingues-
bas scaatum, vendebas auctoritatem huius
ordinis, addicebas tribuno pleb. consula-
tum tuum, tempus euertebas, prodebas ca-
put, & salutem meam vna merce pro-
uincia: si triumphum non cupiebas, cuius
tandem rei cupiditate artifice defendes? sa-
pe enim vidi, qui & mihi, & care. is cupidio-
res prouinciae viderentur triumphum nomine
regere, atque valere cupiditatem suam. Hoc
modo D. Sullanus Consul in hoc ordine, hoc
meus etiā collega dicebat, neque enim quis-
quam potest exercitum cupere, aperteque peie-

pétere, vt non prætexat cupiditatem triumphum. Quod si te senatus, populusque Romanus aut non appetentem, aut etiam recusantem bellum suscipere, exercitum ducere coegisset, tamen erat angusti animi, atque demissi triumphum honorem, atque dignitatem contemnere. Nam vt leuitatis est, omnem aucupari rumorem, & omnes ymbas, etiam falsæ gloriæ consecrari: sic leuis est animi luxuriam, splendoremque fugientis, iustam gloriam, qui est fructus veræ virtutis honestissimus, repudiare. Cum verò non modo non postulante, atque cogente, sed inuito, atque oppresso senatu, non modo nullo populi Romano studio, sed nullo serente suffragium libero, prouincia tibi ista manupretium fuerit non euerfæ per te, sed perditæ ciuitatis: cumque omnium tuorum scelerum hæc pæctio existerit, vt si tu totam remp. nefarijs latronibus tradidisses, Macedonia tibi ob eam rem, quibus tu finibus velles, redderentur: cum exhauriebas ærarium: cum orbabas Italiam inuentute: cum mare vastissimum hyeme transibas, si triumphum contemnebas, quæ te, prædo amentissime, nisi prædæ, ac rapinarum cupiditas, tam caeca rapiebat? Non est integrum Cn. Pompeio consilio iam vti tuo, errauit enim, non gustat istam tuam philosophiam. Ter iam homo stultus triumphauit. Crassus, pudet me tui, quid est, quod confecto formidolosissimo bello, coronam illam lauream, tibi tanto opere decerni volueris à senatu? P. Seruilius, Q. Metellus, Ca. Curio, P. Africane, cur non hunc audistis tam doctum hominem, tam eruditum prius quam in istum errorem induceremini? C. Ipsi Pontino, necessario meo, iam non est integrum. Religionibus enim susceptis impediunt. O stultos Camillos, Curius, Fabricius, Calpurnius, Scipiones, Maximus! o amentem Paulum, rusticum Marium, nullius consilij patres istorum ambo- rum consulum, qui triumpharunt: sed quoniam præterita mutare non possumus, quid cessat, hic homulus ex argilla, & luto factus Epicurus, dare hæc præclara præcepta sapientia, clarissimo, & summo Imperatori, genero suo: scitur ille vir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet, cupiditate iusti, & magni triumphum, non didicit eadem ista, quæ tu, mitte ad eum libellum, sed iam, si ipse coram congruere poteris, meditare, quibus verbis incensam illius cupiditatem comprimis, atque resinguas, valebis apud hominem volitan-

tem cupiditate gloriæ, vir moderatus, & constans, apud indoctum eruditus, apud generum focer. Dices enim vt es homo sacerus, ad persuadendum concianus, perfectus, politus è schola: Quid est Cæsar, quod te supplicationes tories decreta, tot dierum tanto opere delectent in quibus homines errore ducuntur: quas Diij negligunt: qui (vt noster ille diuinus dixit Epicurus) neque propitijs cuiquam esse solent, neque irati. Non facies fidem, scilicet, cum hæc disputabis: tibi enim, & esse, & fuisse Deos videbit iratos. Vertes te ad alteram scholam: differes de triumpho. Quid tandem habet iste curus? quid vincit ante curum duces? quid simulachra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis, & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania sunt ista, mihi crede, delectamenta penè puerorum, captare plausus, vehi per vibem, conspici velle: quibus ex rebus nihil est, quod solidum tenere: nihil quod referre ad voluptatem corporis possis. Quin tu me vides, qui ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paulus, Qu. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij, leui cupiditate commoti triumpharunt: ex ea sic redij, vt ad portam Esquilinam, Macedonicam lauream conculcarim, ipse cum hominibus quindecim male vestitis, ad portam Cœlimontanam sitiens peruenerim? quo in loco mihi libertus præclaro imperatori, domum ex hac die biduo ante conduxerat: quæ vacua si non fuisset, in campo Martio tabernaculum mihi collocassem. Numus interea mihi, Cæsar, neglectis vehiculis triumphalibus domi manet, & manebit. Rationes ad ærarium retuli continuo, sicut tua lex iubebat: neque alia vlla in re legi tuæ parui, quas rationes, si cognoris intelliges, nemini plusquam mihi literas profuisse. Ita enim sunt perscriptæ scite, & literatæ, vt scriba, ad ærarium, qui eas retulit, præscriptis rationibus, secum ipse caput sinistra manu perficās, commurmuratus sit. Ratio quidem Hercle apparet, argentum ὀχέται. Hæc tu oratione non dubito, quin illum iam ascendente in curum possis reuocare. O tenebræ! o lurum! o sordes! o paterni generis oblitæ, materni vix memor! Ita nescio quid istuc fractum, humile, demissum, sordidum, inferius etiam est, vt quam vt Mediolanensi præcone, a tuo dignum esse videam I. Crassus homo sapientissimus nostræ ciuitatis spiculis pro-

pe icru-

pe scrutatus est Alpes: ut ubi hostis non erat, sibi triumphum causam aliquam quaereret. Eadem cupiditate vir summo ingenio praeditus, C. Cotta nullo certo hoste, flagrauit, eorum neuter triumphauit, quod alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. Irrisa abs te paulo ante M. Pisonis cupiditas triumphandi, a qua te longè dixisti abhorre: qui etiam si minus magnam bellum gesserat, ut abs te dictum est, tamen istum honorem contemnendum non putauit. Tu eruditior, quam Piso, prudentior, quam Cotta, abundantior ingenio, sapientia, quam Crassus, ea contemnis, quae illi idiotae, ut tu appellas praegloria duxerunt: Quod si reprehendis, quod cupidi laurea fuerint, cum bella, aut parua, aut nulla gessissent: tu tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minime fructum laborum tuorum, praemia periculorum, virtutis insignia contemnere debuisti. Neque verò contempsisti, licet Themista sapientior, sed os tuum ferreum senatus conuicio verberari noluit.

*Vide item
praclarum
eius exem-
plum 1. de
dinin. n. 33.*

Est & illa confutatio ironica, & artificiosa, cum debile aliquod aduersarij praesidium oratores extollunt per iocum, & derisum, ut facilius infringant, sic res militares Verris confutat Cic. 7. Verr. n. 3.

Non possum dissimulare, Iudices: timeo, ne C. Verres propter hanc virtutem eximiam in re militari, omnia quae fecit impune fecerit. Venit enim mihi in mentem, in iudicio M. Aquilij, quantum auctoritatis, quantum momenti oratio M. Antonij habuisse existimata sit: qui ut erat in dicendo non solum sapiens, sed etiam fortis, causa prope perorata, ipse arripuit M. Aquilium, constituitque in conspectu omnium, tunicamque eius a pectore abscidit, ut cicatrices Pop. Rom. iudicesque aspicerent aduerso corpore exceptas: simul & de illo vulnere, quod ille in capite ab hostium duce acceperat multa dixit: eoque adduxit eos, qui erant iudicaturi, vehementer ut vererentur, ne quem virum fortuna ex hostium telis eripuisset, cum sibi ipse non pericissit, hic non ad populi Rom. laudem, sed ad iudicium crudelitatem videretur esse seruatus. Haec eadem nunc ab illis defensionis ratio, viaque tentatur: idem quaeritur, sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium, vitiorumque princeps: at est bonus Imperator, & felix, & ad dubia reip. tempora reseruandus. Non agam summo iure tecum: non dicam

id quod debeam forsitan obtinere: cum iudicium certa lege sit constitutum, non quid in re militari fortiter feceris, sed quemadmodum manus ab alienis pecunijs abstinueris, abs te doceri oportere: non, inquam, sic agam, sed ita quaeram quemadmodum te velle intelligo, quae tua opera, & quanta fuerit in bello. Quid dices? an bello fugitiuorum Siciliam virtute ibi tua liberatam: magna laus, & honesta oratio: sed tamen quo bello? nos enim post id bellum, quod M. Aquilius confecit, sic accepimus nullum in Sicilia fugitiuorum bellum fuisse. At in Italia fuit. Fateor & magnum quidem, ac vehementem, num igitur ex bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius victoriae gloriam cum M. Crasso, aut Cn. Pompeio communicandum putas? non auctoror, hoc etiam deesse impudentiae tuae, ut quidquam eiusmodi dicere audeas. Obstitisti videlicet, ne ex Italia transire in Siciliam fugitiuorum copiae possent, ubi: quando? qua ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere: nos enim nihil unquam profus audiuimus, & illud audiuimus, M. Crassi fortissimi viri, virtute consilioque factum, ne ratibus coniunctis, freto fugitiui ad Messanam transire possent: à quo illi conatu, non tantopere prohibendi fuissent; si vlla in Sicilia praesidia ad illorum aduentum opposita putarentur.

N. N.

I. Haec ad apparatus valet, & pompam, ubi tenentur iam auditorum animi, nec res tam probationem desiderant, quam delectationem. Ita, quae in istis argumentis Ciceronis mirificus artifex in sinuosis lacinijs orationis flexibus ludens, totum illud ostentat apparatus eloquentiae choragium, hypotyposis facit, inducit fermocinationes, modo ridet, modo serio pungit, modo vellicat, & nihil non praestat ad ornandum.

Modus confutationis per interrogationem.

Cicero pro Quinctio nu. 36. Ita rotundè aggreditur.

CAPVT XXVII.

Nego fuisse causam, cur postularet: nego ex edicto possidere potuisse. Nego posse

N. N.

disse, hæc tria cum docuero, petorabo. Non fuit causa, cur postulares. Qui hoc intelligi potest? quia Sexto Nævio, neque ex societatis ratione, neque priuatim quicquam debuit Quintius, quis huic rei testis est? Idem qui acerrimus aduersarius. In hac re, te (inquam) testem, Næui, citabo. Annum, & eo diutius post mortem C. Quintij fuit in Gallia tecum, simul Quintius. Hæc, te petiisse ab eo istam nescio, quam mirabilem pecuniam, doce, aliquando mentionem fecisse: dixisse deberi, debuisse concedam. Moritur C. Quintius, qui tibi, vt ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit, hæres eius P. Quintius in Galliam ad te ipsum venit in agrum communem: eo denique vbi non modo res erat, sed ratio quoque omnis, & omnes literæ. Quis tam dissolutus in re familiari fuisset, quis tam negligens, quis tam tui, Sexte, dissimilis, qui cum res ab eo, qui contraxisset, recessisset, & ad hæredem peruenisset, non hæredem cum primum vidisset, certiores faceret appellaret, rationem afferret: si quid in controuersiam veniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur: itane quod viti optimi faciunt, si qui suos propinquos, ac necessarios, caros, & honestos esse, atque haberi volunt. Id Sex. Nævius non faceret, qui vsque eò feruet, ferturque auaritia, vt de suis commodis nolit aliquam partem amittere, ne quam partem huic propinquo suo vllius ornamentum relinqueret? Et is pecuniam, si qua deberetur, nõ peteret, qui, quia quod debitum nunquam est, id datum non est, non pecuniam modo, verum etiam hominis propinqui sanguinem, vitamque eripere conatur? Huic tu molestus esse, videlicet noluisti, quem nunc respirare libere non finis: quem nunc interficere nefarie cupis, eum tu prudenter appellare volebas? Ita credo hominem propinquum, tui obseruantem, virum bonum, pudentem, maiorem natum volebas, aut non audebas appellare. Sæpè vt fit cum ipse te confirmasset, cum statuisses de pecunia mentionem facere, cum paratus, meditatusque venisses, homo timidus virginali verecundia, subito ipse te retinebas: excidebat repente oratio cum cuperes appellare, non audebas, ne inuitus audiret, id erat profecto. Credamus hoc Sex. Nævium, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse.

Nota argutum initium, & vilox, in quo pugnacitas suo calore delectat. Toto demde cursu, non videtur, vt in superius commemoratis amplificationibus, sed acerrimis urget rationibus. Genuinum nauiter infigit aduersario.

Modus per Subiectionem frequentissimus, & optimus.

Cic. pro Quintio nu. 41.

CAPVT XXXVIII.

Appellandi tempus non erat: at tecum anno plus vixit. In Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur, & Romæ iudicia fiebant. Restat vt summa negligentia tibi obstiterit, aut vnica liberalitas, si negligentiam dicis, mirabimur; si bonitatem, ridebimus: neque præterea qui possis dicere inuenio. Et pro Sexto Roscio n. 37.

Occidisse patrem Sex. Roscius arguitur: scelestum, Dij immortales, ac nefarium facinus, atque eiusmodi, quo vno maleficio scelera omnia complexa esse videantur? Etenim si (id quod præclare à sapientibus dicitur) vultu sæpè læditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur, in eum, qui mortem obrulerit parenti, pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina, atque humana cogebant. In hoc tanto, tam atroci, tam singulari maleficio, quod ita raro extitit, vt si quando auditum sit, portenti, ac prodigij simile numeretur; quibus tandem te C. Erucij argumentis accusatorem censet vt oportere? nonne & audaciam eius, qui in erimen vocetur, singularem ostendere, & mores feros, immanemque naturam, & vitam vitij, flagitijque omnibus deditam, denique omnia ad perniciem profligata, atque perditam: quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijciendi quidem causa, contulisti. Patrem occidit Sex. Roscius: qui homo? adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus videlicet sicarius, homo audax, & sæpè in cæde versatus: at hoc ab accusatore, ne dici quidem audistis. Luxuries igitur hominem nimirum, & eris alieni magnitudo, & indomitæ animi cupiditates, ad hoc scelus impulerunt. De luxuria purgavit Erucius, cū dixit, hunc ne in cõuiuio quidem vlllo ferè interfuisse. Nihil autem vnquam debuit: cupiditates porro, quæ sunt

M m sunt

sunt esse in eo, qui (vt ipse accusator obiecit) ruri semper habitavit, & in agro colendo vixerit: quæ vita maximè disiuncta cupiditate, & cum officio coniuncta. Quæ res igitur tantum istum furorem Sex. Roscio obiecit? patri inquit, non placebat, patri non placebat: quam ob causam? necesse est enim eam quoque iustam, & magnam, & perspicuam fuisse. Nam vt illud incredibile est, mortem oblatam esse patri à filio, sine plurimis, & maximis causis: sic hoc verisimile non est, odio fuisse patris filium, sine causis multis, & magnis, & necessarijs. Rursus igitur eodem reuertamur, & quæramus, quæ tanta vitia fuerint vnicuique filio, quare is patri displiceret. At perspicuum est nullum fuisse. Pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, quem procrearat. At is quidem fuit omnium constantissimus. Ergo illud iam perspicuum profectò est, si neque amens pater, neque perditus filius fuerit, neque odij causam patri, neque sceleris filio fuisse. Nescio, inquit, quæ causa odij fuerit: fuisse odium intelligo: quia antea cum duos filios haberet, illum alterum, qui mortuus est secum omni tempore volebat esse: hunc in prædia rustica relegarat. Quod Erucio accidebat in mala, nugatoriaque accusatione, idem mihi vsu venit in causa optima. Ille quomodo crimen commentitium confirmaret, non inueniebat: ego res tam leues, qua ratione infirmem, ac diluam reperire non possum. Quid ais Eruci? tot prædia, tam pulchra, tam fructuosa, Sex. Roscius filio suo, relegationis, ac supplicij gratia, colenda, ac tuenda tradiderat.

*Modus per coacervationem exemplorum,
in quo diligenter notandi sunt
nexus.*

CAPVT XL.

Efficax quoque genus confutationis, quo aduersariorum ora prima aggressionem obturatur, cum facti, quod ipsi obijciunt, statim luculentum exemplum in graui auctoritate profertur, vt pro Milone num. 7.

Negant iatu eri lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatij fortissimi viri: qui nondum

libera ciuitate pop. Roman. comitijs liberatus est, cum sua manu fororem interfecit esse fateretur. An est quisquam, qui hæc ignoret, cum de homine occiso quæretur, aut negari omnino solere esse factum: aut rectè, aut iure factum esse defendi? Nisi verò existimatis dementem, P. Africanum fuisse, qui cū à C. Carbone tribuno plebis, in concione seditiose interrogaretur, quid de T. Gracchi morte sentiret, respondit, iure cæsum videri. Neque enim posset, Hala ille Seruilis, aut P. Natica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me consulere, senatus non nefarius haberi, si sceleratos ciues interficere nefas esset. Itaque hoc, iudices, non sine causa fictis fabulis doctissimi homines memoria prodiderunt, cum, qui patris vitæ causa, matrem necauisset, variatis hominum sententijs non solum humana, sed etiam dea sapientissimæ sententia liberatum. Quod si duodecim tabulæ nocturnum furem, quoquo modo diurnum autem, si se telo defenderit, interficere impunè voluerunt: quis est qui quoquo modo, quis inrefectus sit puniendum putet, cum videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus? Atqui si tempus est vltimum iure hominis necandi, quæ multa sunt, certè illud est non modo iustum, verum etiã necessarium, cum vi vis illata defenditur. Pudentiam enim eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius Imperatoris: interfecit ab eo est, cui vim afferebat. Facere enim probus adolefcens periculose, quam perpeti turpiter maluit: atque hunc ille vir summus, scelere solutum, periculo liberavit. Insidiatori verò, & latroni, quæ potest afferri iniusta nex? Quid comitatus nostri? quid gladij volunt? quos habere certè non liceret, si vt illis nullo pacto liceret. Est enim hæc, iudices, non scripta, sed nata lex: quam nō didicimus, accepimus, legimus: verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti non instituti, sed imbuti sumus: vt si vrba nostra in aliquas insidias, si in vim, si in tela, aut latronum, aut inimicorum incidisset: omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Silent enim leges inter arma, nec se expectari iubent, cum ei, qui expectare velit ante iniusta pœna luenda sit, quæ iusta repetenda. Et si persapienter, & quodammodo tacitè, dat ipsa lex potestatem defendendi: quæ nō modo hominè occidi, sed esse cū telo hominè occide-

di causa vetat: vt cum causa, non telum quaeretur, qui sui defendendi causa telo esset vsus, non hominis occidendi causa habuisse telum iudicaretur.

Vide item, quae habet Cicero pro Amer. 42. 44. 45. 48. 52. 54. Caccina. 82. 84. Muren. 67. Harusp. 17.

Confutatio.

Pro caeco reo parricidij per ἀνακόλυσον, & ἀπίθανον.

CAPVT XL.

Quinti. Mel. 1.

VOlo nunc scire quemadmodum dicat explicatum, tam difficile facinus: caecus parricidium cogitauit, cum quocuius se commisit oculis iturus per totam domum? Quem duce[m] elegit ille, qui erat in cubiculo suo solus? Secum, opinor, secum deliberat. Sufficit sibi, cum homine expeditissimo loquitur. Cur enim socium conscientiae quaerat? omnia potest scire. Primum nox quando sit: Deinde prospicere sollicitè, an omnis familia dormiat: Gradu suspensio ponere certa vestigia, & in omnem timoris sui partem sollicitum circumagere vultum. O quam parum est in metu, ipsos etiam oculos habere. Ita non iste sibi dixit: Occidere quidem patrem volo, sed quem sequentur haec manus? Nocte solus egrediar, sed quando perueniam? puras non iunctis habitare liminibus: domus inter patrem, filiumque media. Quantum erroris, quantum morae! spatium ingens, & vix metiendum. Caecitas inconsulta quid agis? nox ante deficiet. Quid si deinde, vterque vigilauerit: quid si nouerca? Age limen inueniam, cardines sine strepitu mouebo, dormientis cubiculum intrabo, quiescentem feriam patrem, semel satis erit, nec nouerca vigilabit. Securus egrediar, sciente nullo reuertar. Vota sunt ista, sed oculorum, caecus desperaret etiam, si tam multa nox polliceretur. Hoc loco quaeram necesse est, quae ratio fuerit, vt iuuenis ad parricidium suo potissimum gladio vteretur. Nimirum illud in mentem venit, quia erat relicturus. Nam si alienum, & ignotum iam vulnere patris gladium reliquisset, poterat de percussore dubitari. Hic attulit suum, vt etiam si euasisset, tamen ferro suo teneretur. Cur ergo, inquis, gladium in cubiculo tuo habebas? quia habueram semper, quia vsurus illo non eram. Ferrum ego patri-

cidio meo, tot ante annos praeparauit, & secundum illum, quem minabar, patri tandiu innocens fui. Ego eram ferro, ac mente paratus, & tot abiere noctes, ante gladium illum familiarum oculis tuis feci, ante omnibus seruulis notum. Pependit in cubiculo meo, tanquam testis conscientiae meae, palam in medio, negligenter, sic vt subtrahi possit. Non illud conscientia trepida velauit, tam notus in cubiculo fuit, quam caecitas domini.

Confutatio, in qua explicatur lex.

Lex, qui parentes in calamitate deseruerit, infepultus abijciatur.

Filius, vt patrem redimeret è vinculis, matrem caecam reliquit.

Pater alligatus est, mater caeca est. Vnus utriusque filius, magna locorum distantia. Habet lex in medio debitorem. Duc ad vtrum maius, ad vtrumque non potes, nisi hanc misero conditionem imponimus, vt quicquid fecerit, proijciendus sit. Si exierit, mater sepe- liri vetabit: si remanserit, pater.

Quin de ora 6.

De peroratione.

CAPVT XLI.

PERORATIO, quasi extremus actus restat, oratori strenuo, & diligenti minime negligendus. Et eo quidem magis excoquendus, quod, quae vltimo loco dicuntur, aculeum mentibus auditorum, potissimum insigere, atque relinquere debeant. HENRICVS ille MAGNVS, cuius, vt & Regis optimi, & Auaustissimi Parentis saepius iucundissime recurrat memoria, vt magnum, & in omnibus rebus estimatum fuit eius iudicium, dicebat se oratores ex perorationibus cognoscere, quod initio artificiosis iligata verborum structura, ad numeros ferretur oratio: sub finem natura ipsa, se in suis motibus promeret frequentius. Euenit vsu plerumque multis, vt initia habeant splendida, lentos, & iacentes exitus. Cum enim toti in illud, quod primum occurrit, in exornanda scilicet proemia, acerrima mentis cogitatione ferantur, extrema, vel iam hebescentibus ingenij, & industria aculeis, vel certe temporis penuria, perquam neglecta, atque arida esse patiuntur. Itaque initio, cum elaborata orationis, veluti pennae innixi rapiuntur, placent sub finem, deficiente iam arte, cum parum natura habeant.

Peroratio. nis momentum.

Henrici Magni iudicium de oratoribus.

Causa suauis perorationis.

*Prudētia in
providendo
epilogo.*

aut licet habeant, cum grauiſſimas ſentē-
tias, & motus, ex tempore tractare difficilli-
mum ſit, quaſi exiitae pennis aues corruunt,
& deſorti lapſu affliguntur ad terram, eo
maximē tempore, quo alacrius eminere de-
buerant. Quamobrem prudentis eſt oratoris
inīrio, non ita magnificis illis eloquentiae
propyleis, & Ionica ſtructure delicijs capi:
quia maturē conſideret, qua porta commo-
diſſimē excedere, viriliterque ſe expedire
poſſit. Hoc magnus artifex Tullius, perquam
ſolenter nouerat, cuius in omnibus ſic in per-
orationibus eximia fuit felicitas, nec ſine
cauſa vbi plures cum eo oratores dicebant,
hanc illi partem exarandam communi omni-
um conſenſu deſerebant.

*Locus per-
orationis.*

Vt verō quis peroratione nauiter vta-
tur, ſpectandum eſt cauſae genus. Occur-
runt enim plerumque cauſulae, quae nec ora-
tionem merentur, nec perorationem: vel
etiam breues oratiunculae, in quibus ſi per o-
rationem labores contentius, videaris rudi,
& inornatae domunculae, caeteris incuria ne-
glectis grande, & locuples poſticum aſtruere.
Vbi perorationem non deſiderat oratio, ſal-
tem conari oportet, vt aliqua virili, & expe-
dita conſuſione claudatur. Si longior fuerit,
& grauior, tum erit Epilogus ſumma dili-
gentia adtexendas, ne in portu, quod aiunt,
naufragium faciat. oratio. Quanquam ve-
rō, ſaepe in multis orationis locis, poſt
res confirmatas frequententur epilogi, in
fine tamen praecipuum regnum obtinent.

Barri.

Atque cum tota ratio perorationis in
duabus poſſimum ſita ſit rebus, in enume-
ratione, & motu: Vtrumque conſiderate
ſpectandum, nec leui industria tractandum
erit.

*Enumera-
tionis dex-
teritas.
v. Emundus
Augerius.*

Enumeratio illa, & *ἑνὸς φιλίας* re-
rum plurimum deſiderat industriae. Noſtra
memoria Pater Emundus Augerius, vt erat
magnus in caeteris orator, ſic in ea parte, non
mediocriter excellebat. Erat illi ſemel con-
cio iam prouecta, cum derepentē adfuit
HENRICVS TERTIVS Galliarum
Rex Chriſtianiffimus, cui Pater multis erat
nominibus charus, & perineundus. Coepit
ille, quae antea dixerat relegere, & per ſua ve-
ſtigia recurrere tanta dexteritate, tam con-
ſueta diſpoſitione, tam facili ſententiarum
claritate, tam diſtincta varietate verborum,
vt qui aderant permulti graues viri, & in e-
loquentia bene verſati, hoc vnum perfecti

oratoris opus, & praetantiſſimum, & diffi-
cillimum eſſe dicerent.

Danda eſt igitur opera ſingularis, vt haec
enumeratio non ſit Crambe reperita (quod
ait Saryricus) ſed veluti ſubtiliſſimum in-
duſtrij pictoris opus, qui in exiguum quan-
dam tabellam, rem magnam, & antea diffu-
ſam collegerit.

Cafum Phactontis in gemma annuſi ex-
preſſum, admirabili, vel potius ſtupendio
artificio memorat Galenus. Videbatur ado-
leſcens ſolis filius crinito radijs capite fla-
gellum tenens, in aureo curru ſedens, quem
celerēs quadrigae rapiebant, tanta ſubtilitate
ſculptae, vt ſedecim pedes equorum in minu-
tiſſimis liacolis diſtincti emincerent. Hinc ru-
bentis ardoribus caeli facies, Iouis irae, in-
felicitatis patris deſperatio, & attoniti caſus no-
uitate caeleſtes haerebant. Illinc decreſcebat
mare, ebulliebat aqua, terra continenti in-
cendio flagrabat, & longē, lateque ſpaſu
flammarum globi ſyluas, montes, piara, pe-
cudeſque abſumebant. Ingentis illud artifi-
cij, & delicatiſſimae manus. Pari profecto ra-
tione praetclarum cenſetur oratoris opus, vbi
per totam orationem variē diſperſa vno a-
ſpectu ponit ob oculos, & aptis motibus ani-
mat, atque incendit.

Curabit in eo ne nimius ſit, & inutiles
minutias exquirat, quae a grauioribus facile
rebus abſorbentur. Deinde, vt coquus cibos
varijs condimentis, ita nouum orationis fer-
culum, & ſententiarum nouitate, & ver-
borum varietate prudenter aſpergat. Ter-
tio, vt illud poſſimum frequentet, quod
cauſae fundamentum eſt, & auditorum ani-
mis relinquere nititur. Deinde, vt aptos mo-
& figuris, de quibus conſequentibus libris
agendum eſt. Exemplorum cum paſſim in
Cicerone praetantiſſima quaeque affluant, Plau-
tiano audiamus, caetera ex figuris, &
affectibus, ſatis abunde peti,
commodeque pote-
runt.

*Gemma in
q. in caſu
Phact. &
Phactontis
caſus in ſi-
ma.
Deſcriptio
Phactontis,
Galen. l. 1. p.
de vſu part.
ca. 1.*

*Peroratio
minutias
Legenda per-
orat. pro Mi-
lone. n. 94.
Ter. pro Cluent.
no. 188. pro
Fiac. nu-
44. pro
Sylla. pro*

Peroratio miserabilis pro filio, qui cum sua captiuitate, & morte patrem redemisset, mortuus in vinculis à matre sepeliri prohibetur.

CAPVT XLII.

Quint. decl. 6. Affectus miseratio nis in morte filiorum. Desideria i magis.

Cruelitate est exigere panas à cadaveribus.

Sepultura.

Ornibus autem generi dolori.

Vbi virtus vbi pietas? peristi miser, & male audis. Non morienti pater assedi, non aegi caput molliori sede composui, non fatigatum latus mutavi, non spiritum excepi. Absens, extinctus, euersus mortem tuam inueni. Nemo agro vincula laxauit, nemo manus ferro fordidas accipiendos remisit cibos. Tantum catenarum causa solutus est, neglectus, despectus. Quidni vilis vicarius? inter tot ardentissima febrium desideria, non habuisti, quem posteres, quomodo te vincula composuerant iaciusti, matrem, patrem, propinquos tantum cogitasti. Nunquid indulgeo mihi, quod te puto inspirasse in carcere meo? Nondum matri satisfactum est. Quoniam poenas à cadaveribus exigis, audi sequentia tempora, mors ipsa filij tui naufragium fecit, per tot fluctus voluratum corpus intumuit, tot collisum scopulis, tot spatiosis tractum arenis, nunquam tamen infelicius, quam cum venit in terram. O quam graue est mori! quanto grauius, quod ego vivo superstes filij mei: Vno omnibus dijs, hominibusque, sed ante omnes mihi, & inuisus, & infestus, & vxoris quoque pietatem perdo. In funere filij diuortium fecit, video hæc rerum naturæ bona, quæ filio abstuli. Omnis me ætas, mei admonet luctus, senectus, ad quam non peruenit, misera pueritia, quam nunc transiit; adolescentia, in qua periit. Superfluum, ut si felicissime cesserit, rogam meum videam, & edaces circa corpus filij mei flammæ. Si hoc non contigerit, nigrum cadaver, & deforme etiam ignotis spectaculum, inter hæc mala crederis, puro, si dixerò, vellem oculos non habere. Quid nunc amplius? Ad te vxor preces conuertam irritas, malè tentatas? Tu verò perge, & bono tuo vttere, felicem te, quod in hac fortuna tua irasceris. Ad hoc confugiendum est. Per communes casus, per calamitatem meam, humanæ calamitatis exemplar, ita vos coniuges vestræ amant, non sic desiderant, ita hoc orbitatis meæ vltimum exemplum sit, ita vos habere tam pios filios

non necesse sit, miseremini. Si vicarium accipitis, me projicite, non inuidiosa preces sunt, nihilominus impero. Non læta sententiam vestram sequetur gratulatio, non ad templum deducat, sed ad sepulchra. Etiam cum vicero, flendum est. Si verò vincimur, ibo in litus miser, planctibus aues abigam, aut me corpori filij mei, velut tumulus imponam. Iacebimus duo insepulta cadauera, me feris obijciam, aut circa singulorum domus, ad genua prætereuntem ibo, & recepto iam miseris mendicabo, terram, & collatas miserantium manu glebas, aut, quod certe licet filium in mare projiciam. Lam crudeles aquæ, & venti, malè secundi reddo vobis vestrum beneficium. Ferte quolibet, licet ad barbaros, licet ad hostes, licet ad piratas. Forte aliquis iubebit sepeliri, certe (quod sciam) nemo prohibebit.

Item in causa adolescentis ad remedium fratemi in morbi exacti iussu patris, & occisi.

Peroratio flebilis per Apostrophien ad animam mortui.

Quint. decl. 8.

Manes.

Affectus Matris in morte filij.

Conuertitur hoc loco, iudices, mulier infelix, & velut ad quandam præsentiam amissi iuuenis siue, inquit, tandem securitate mortis explicitus, in aliquo sedis æternæ pudore requiescis, siue exclusus, ac vagus, & inter fabulosa supplicia metuendus, adhuc laceratione per stupentes, horrentesque manes vmbra discurrens, audi miserimæ matris iniquissimam complorationem. Non quidem licuit mihi in illud cubiculum conditorium tuæ mortis irumpere, nec supra charissima membra prostrata meis vulnera tua tegere visceribus, quod solum tamen potui, corpus, quod medicus, quod reliquerat pater, hoc sinu misera collegi, ac vacuum pectus frigidis, abiectisque visceribus rursus impleui, sparsos artus amplexibus iunxi, membra diducta composui, & de tristi, terribiliq; facie, tandem aegi cadauer imitata sum. Hoc est tamen, quod de tristissima orbitate præcipue ferre non possum, proptem fratrem videris occisus, nec tamen vquam constare poterit, an tu sanaueris fratrem.

Item, Ecce super lectulum effusa feralem, laceros artus, & perustum complexa corpus exclamo, teneo vnicum meum, velit, nolit inuidia, meum misera formosum. Hoc erat, M m 3 quod

quod infelicissima matera ultra solita
charitatis exagrabat affectus, amabam mari-
te periturum. Infames quantumlibet hanc
impatientiam, ego mihi videor defuisse, ces-
sasse, multum de lætitiâ, multum perdidisse
de gaudijs. Nemo unquam filium nimis a-
mauit. Excuso tibi, inquit, iuuenis innocen-
tissime, quod supremis tuis nondum præ-
stitisti misera comitatum. Viuere quidem te
defuncto continuo non debui, sed mori ma-
rito tacente non potui. Rumpam tadium

lucis inuisæ, sed prius lienerit coram ciuita-
te manibus tuis iusta persolvere, cum dam-
nato supra callidissimum silentium parri-
da, nihil te dixisse constiterit. Ignosce quod
ad iudicium istud orbata duravi. Timui, ne
si ad exitum impatientia, si præcipiti pie-
tate properassem, faceret alium
parricida de mea morte
rumorem.

(?)

Finis libri Sexti.

DE
ELOCUTIONE
LIBER SEPTIMVS.

De Elocutione.

CAPVT PRIMVM.

In minutijs
elocutionis
anodandis
scrupulosi-
me immora-
ri. puerilis
est ingenij.

VAE ad elocutionis virtutes
attinent, sunt à nobis in prima
eloquentiæ parte diffusius ex-
posita. Sed tamen, quoniam
semel ad præceptiones deflu-
xius, nonnulla de huius ip-
sius virtutis Rhetoricæ cultura,
saniorum Rhetorum placita trademus.
Sunt enim in hac parte (vt liberè fatear)
infinita, vel etiam aliquot veterum
Rhetorum ineptiæ, qui cum ad
sublimes illas eloquentiæ vires
asurgere non possent, toti in
literulis, syllabifque aucupandis,
& in tornanda periodo hæserunt.
Quæ res, & si in suo genere non
sunt negligendæ; Tamen eas
consecrari morosius, & præ istis
heroicos sensus parui facere,
hominis est intemperanter abutentis
otio, & literis. Ego enim sic
arbitror, eloquentiam ex sensibus,
& verbis, quasi ex animo, & corpore
constatam esse; Qui contemptis
grauibus sententijs, omnes in
verborum structu-

ram curas, & cogitationes intendunt,
similes illis videntur, qui neglecto
spiritu celestis aura particula,
solam eorum impensius curant.
Cauent enim vehementer, ne
collidantur literæ, ne hiatus incuriant
vocalium, ne asperos auribus sonos
contumaces syllabæ efficiant.
Dant singularem operam, vt
trahantur periodi, vt comptius
interstincta particulis cola, vt
oratorij pedes concinant, vt
post longos circuitus frequens sit
illud intercalare Episodium, esse
visentur.

Interim præclaris sensibus exhausti,
ieiuni, macilenti, totas orationes
Græculorum nugis, & literarum
obseruationibus complent.
Hoc quidem misera vanitas est,
& ea opinor, quæ sanctorum
virorum scriptis castigatur
puerilis loquentia, inanis rerum,
plena ineptiarum.

Quamquam non hæc à me ita dici
velim, vt omnem verborum
ornatum, contemnendum
putem: Nam vt corporis honestam
curam